Přítomnost

ROČNÍK II. V PRAZE 10. září 1925. ČÍSLO 35.

Politika

Ferd. Peroutka:

Ve volebním větru.

Pokud se týká politiky, byla letošní letní sezona živá, ne mrtvá. Vůdcové stran sice odjeli na zasloužený odpočinek, ale řekli svým podřízeným, kteří zůstali na místě: nepřestávejte dělat kraval. Zájem soustředil se zejména na dvou otázkách: na aféře, která byla spojena s odjezdem papežského nuncia, a na volební reformě. První otázka znamená, že pokrokové strany v koalici si vjely s klerikály do vlasů a přijaly vzezření neobyčejné nesmiřlivosti; druhá otázka znamená, že pokrokové strany v koalici za plentou rukou společnou a nerozdílnou s klerikály připravují klec pro voliče, jehož psychologie se stává pochybnou a nejistou. Koaliční strany velmi se liší původem, světovým názorem i zálibami, a těžko je nalézti věc, ve které by se shodovaly. V jedné věci dohodly se však neobyčejně rychle: že je třeba pokud možno omeziti svobodu voličovu a skoncovati stav, kdy volič mohl jen tak nepořádně volit koho mu napadlo. Těžko je říci, na které straně se ukázalo více nadšení pro tuto zásadu, zda u hlasatelů katolického universalismu či u ohnivých vyznavačů svobody a demokracie. Tolik je jisto, že pan poslanec Bechyně nezůstal pozadu ani za Mussolinim v horování proti rozkladné ideologii z r. 1848. Po právu a spravedlnosti dlužno uznati, že pro otázku volební reformy nehodlaly koaliční strany tropiti mnoho křiku a že tu věc chtěly vyříditi pokud možno mezi sebou. Trochu pozornému oku nemůže ujíti, že koaliční strany se za tuto volební reformu stydí. A tak se stalo, že sice pro aféru Marmaggiho byl na veřejnosti tropen hřmot jako pod trojskými hradbami, ale volební reformu chtěly koaliční strany odbýt tiše jako myšky, a jen zásluhou opposice dostaly se tyto věci do plného světla veřejné diskusse. Ve dne oblékali se vůdcové pokrokových stran do brnění a mávajíce mečem jazyka na Václavském náměstí vyzývali klerikální padouchy k boji; večer však, setřevše šminku, opouštěli své příbytky tajnými chodbami, aby přátelsky porokovali o volební reformě s klerikálními pány kolegy. Obě záležitosti, aféra nunciova i volební reforma, zůstaly nevyřešeny. Případ Marmaggiho nemůže býti řešen a nebude řešen před volbami: jednak v něm některé strany vidí znamenité heslo pro volby, jednak teprve volby ukáží skutečnou dnešní sílu politických směrů, a podle toho se pak pojede buď napravo nebo nalevo. Kdo to prohraje, uhne. Volební reforma klopýtla pak přes nepříjemný kámen veřejného mínění a vůdcové jsou trochu v rozpacích.

Jinak je již dokonale patrno, že v našem politickém životě plnou silou duje volební vítr. Na všech stranách je plno ruchu a šustotu. Státní a soukromí úředníci potkávají se pojednou s tolika laskavostmi jako bohatý strýc, který se chystá k sepsání závěti. Koaliční řečníci proboha prosí, aby se dostavili na jejich schůze, kde jim bude vše vysvětleno. Otázka úřednická slaví slavné zmrtvýchvstání. Není možno potlačiti projev ošklivosti nad způsobem, jímž se to děje. Koaliční strany, které se usnesly na restrikci, počínají ve svých orgánech na ni vehementně útočit. Sociální demokracie pojednou shledává, že vlastně je proti restrikci, a pozvala p. dra Evžena Sterna, jenž v »Právu lidu« není než distinguovaným cizincem, aby napsal do tohoto orgánu úvodník o úřednické otázce. Otcové restrikčního zákona se skrývají v koutech, a mlýn demagogie pracuje naplno. Pan dr. Kramář řekl na schůzi v Mělníce, že nikdy soukromé úřednictvo neopustil a že pečoval o to, aby jeho pojištění bylo provedeno nařízením. Může-li toto říci muž, jenž v politice sešedivěl a získal si jistou slávu, před sborem dospělých mužů, pak to znamená úpadek politické vážnosti. Zdá se však, že mysli posluchačů byly obestřeny režií schůze a zprávami o chystaném atentátu a že byly jaty ženským vzrušením: jinak sotva by posluchači, kteří někdy něco slyšeli o takových věcech, mohli na výrok dra Kramáře, že chtěl věc tak velkou, jako je sociální pojištění úřednictva, uskutečniti pouhým nařízením vlády, reagovati dlouhotrvajícím, bouřlivým, demonstračním potleskem a ne, jak jedině se sluší, dlouhotrvajícím, bouřlivým, demonstrativním smíchem.

Naše koaliční strany, lidovce vyjímaje, myslily až dosud na volby nerady jako na nějakou nepříjemnou operaci, které se musí podrobit. Jsou mezi nimi strany, kterým pomyšlení na t. zv. soud lidu vyvolává jemné mrazení v údech. Mezi ty strany patřili zejména sociální demokraté, kterým po odchodu komunistů zůstalo sice mnoho mandátů, ale málo voličů. Dlouho se zdálo, že sociální demokracie obsluhuje už poslední dělo. Každý věděl, že voleb se tato strana bojí jako čert kříže. Jestliže nyní právě ona volá po tom, aby volby byly provedeny už na podzim a prohlašuje, že nebude čekati až do jara, kdy vyprší zákonitá lhůta, tedy to sice může příslušníky této strany naplniti radostí, neboť to svědčí o tom, že strana již okřála a nemusí se tolik báti voleb, jinak však je to novým svědectvím, že naše strany dělají zejména politiku sobeckou. Každý, kdo se dovede trochu dívati před sebe a odhadnouti volební vyhlídky, ví, že není ani v národním ani v státním zájmu urychlovati volby. Máme dost času na to, co uvidíme v příštím parlamentě. Poměry tam nebudou jednodušší a lehčí, nýbrž složitější a obtížnější. Postavení vládní většiny bude nesnadnější. Není tedy příčiny, abychom příchod těchto poměrů co nejvíce urychlovali. Měli bychom zajištění státního rozpočtu svěřiti ještě tomuto parlamentu. To, co chce provésti sociální demokracie, jest opravdu skok do tmy, jak to nazval dr. Engliš. Ale sociální demokracie je jata domněním, že může očekávati jakési volební výhody, budou-li volby již na podzim, a žádá, aby celá naše politika tancovala podle tohoto domnění. Není to politika prozíravá a rozumná, nýbrž jeden ze stranických hazardů. Sociální demokracie předstírá, že je třeba odvolati se k lidu, aby sám určil směrnice příští hospodářské politiky. Ale je faktem, že sociální demokracie o toto odvolání k lidu nestála po celých pět let, kdy by bylo bývalo více na místě: již r. 1920 bylo třeba odvolati se k lidu, aby rozhodl, souhlasí-li s pa-

desáti sociálně demokratickými mandáty ve sněmovně. Politikové stojí o odvolání k lidu pouze tehdy, očekávají-li z toho nějaký prospěch pro sebe. Faktem je dále, že vůdcové sociální demokracie vědí dobře, že volby nepřinesou žádného velkého rozhodnutí, že sociální demokracie tak jako tak ztratí velký počet svých mandátů a že klerikálové zesílí: tím všechny otázky budou těžší, ne lehčí, zejména řešení otázek církevně politických. Přesvědčení toto je tak všeobecné, že v zasvěcených kruzích se počítá s určitostí do roka s novými volbami. Není tedy žádného rozumného důvodu k nedočkavosti. Jest jen jediný důvod: záhadná volební matematika sociálních demokratů, kteří si vypočítali, bůhví podle čeho, že situace pro ně bude lepší na podzim než na jaře.

Jsou dvě strany, jež vzhlížejí k volbám plny očekávání: lidovci a živnostníci. Nutno počítati s určitým vzrůstem klerikálních mandátů. Tento vzrůst nebude ovšem tak veliký, aby president republiky se musil jít poklonit příbramské bohorodičce, ale přece jen znesnadní, snad znemožní rozhodné řešení církevních otázek, hlavně proto, že oslabením sociální demokracie pozbude pokrokový střed na moci. Živnostníci asi zdvojnásobí své mandáty, z šesti na dvanáct. Jejich vstup do koalice je hotovou věcí, ale nepřinesou jí více než svých původních šest mandátů, neboť nové mandáty budou dobyty na úkor druhých stran koaličních. Komunisté již překročili vrcholný bod svého vývoje a mohou revoluci a její příslušenství klidně uložiti v museu strany; přes to jejich dosavadní parlamentní zastoupení, které nevzniklo na základě voleb, spíše vzroste než klesne. O neodvislých komunistech je těžko prorokovati. Nezdá se, že by jejich agitace dosti pronikala do dělnických vrstev. Pro československé socialisty nejsou volby velkým problémem. Jedině vznik ohlašované Národní strany práce mohl by silně otřásti jejich pravým křídlem a vzíti jim i většinu těch, kteří je až dosud volí z rozpaků. Agrárníci mají svůj intimní problém ve straně Práškově, jejíž volební vyhlídky však dlužno oceňovati velmi nízko. Švehlova strana, zdá se, hodlá nyní svůj program prohloubiti, abychom tak řekli filosoficky. Volební agitaci provádí klidně. Pan Švehla jezdí po Čechách a agituje pro stranu tvrzením, že první člověk, který stanul na sotva ochládající zemské kůře, byl zemědělec. Tato theorie, která není opřena jinými vědeckými autoritami, dokazuje, že politická činnost p. Švehly je starší a solidnější než jeho doktorský diplom.

Stranou, která k volbám musí vzhlížeti s největšími obavami, je národní demokracie. Od posledních voleb dovedli živnostníci odvésti od ní skoro všechny své příslušníky a jejich volební zisky ukáží se na druhé misce vah jakožto národně demokratická ztráta. Ale z národní demokracie bylo vyňato ještě jedno žebro: moravská pokroková levice konečně se za napiaté pozornosti veřejnosti rozešla se stranou, která jí po sedm let byla macechou, ne matkou. Co je v Čechách ve straně upřímně liberálního, odejde také. Národní demokracie se sice pokouší tvářit vesele, ale nejde jí to od srdce. Octla se v nebezpečí, že klesne na úroveň bezvýznamné parlamentní frakce. I politické strany mají své stáří a mládí. Národní demokracie je strana stará a možnosti vzrůstu jsou již dávno za ní. Může očekávat jediné: úpadek. Žádná strana nemá býti odňata svému přirozenému určení, a strana národně demokratická je určena k tomu, státi se stranou konservativní. Představuje-li si sama sebe jakožto jakýsi střed, tedy je buď sama na omylu, nebo chce klamat lidi. Tam, kde stojí tato strana, byl střed za rakouských dob. Dnes je to pravice.

Při této příležitosti je třeba říci několik slov o vznikající Národní straně práce. Praví se, že odchod členů levého křídla národní demokracie je v souvislosti se vznikem této strany. Mohu říci, že je to pravda. Národní strana práce bude založena. Není výplodem a výmyslem několika lidí. Skutečně liberální a realistické živly volají po ní již od té chvíle, co se jim stalo zjevným jejich zklamání se stranami dosavadními. Naposledy anketa »Přítomnosti« dokumentovala živou touhu po této straně. Ideje její nejsou nové: jsou to ty ideje, v jichž jménu veřejné mínění tolikráte odmítavě kritisovalo sobeckou a stranickou politiku koalice. Národní strana práce není ničím více než organisací toho živého veřejného mínění národa, které se nepřestalo projevovati samostatně po celých sedm let naší samostatnosti. Jejím úkolem je soustřediti poctivou nespokojenost ke kladné práci. Jen tato strana dovede zachrániti pro národní věc intelektuální a idealistické schopnosti těch vrstev, které koalice odcizila ne svými programy, ale svou praxí.

Národní demokracie nemůže proti ideám nové strany postaviti mnohem více než jméno Kramářovo. Ukáže se, jak dlouhé nohy má tato metoda. Ve schůzi v Mělnice byl dru Kramářovi opatřen nejdokonalejší bengál, který bylo možno v pokročilé době opatřit. Byla roznesena zpráva, že na Kramáře opět se chystal atentát. Nitky prý vedou do Chebu. Tato zpráva byla přijata celou veřejností s více či méně zdvořilou nedůvěrou. Není jasnějšího důkazu pro to, jak hluboce se cítí národní demokracie ohrožena, než ta okolnost, že se utíká k prostředkům této brečtivé politiky. Začne-li se pracovat se zprávami o atentátu na Kramáře, tedy to znamená, že, jak se říká, res ad triarios pervenit a že strana vytahuje na pobořenou baštu nejtěžší kanon. Vedení národně-demokratické má k atentátu na Kramáře týž poměr, jaký měl Palacký k Rakousku: kdyby ho nebylo, bylo by nutno si jej vymyslit. Ještě nikdo neví, kdo a kde je ten bláznivý Němec, který si prý vzal něco takového do hlavy; ale i kdyby se našel, tedy to není žádný politický argument, zejména ne v tak složitých otázkách politických a sociálních, o jaké jde mezi národní demokracií a Národní stranou práce. Národní demokracie bude se musiti spoléhati více na sílu argumentů než na ikonu, která visí v rohu její domácnosti.

»Národní listy« označily vznik nové strany částečně za spiknutí, částečně za spiknutíčko. Jediné spiknutí, o němž je v národní demokracii možno mluvit, je to, které provedla mladočeská složka proti programu strany, jenž byl prostě via facti zkasírován. Je-li kdo spiklencem, pak je to dr. Kramář sám, jenž proti programu strany prostě z vlastní vůle odsoudil zásadu odluky státu od církví. Klika spiklenců to byla, jež straně vnucovala nepříznivý poměr k Masarykovi a naší zahraniční politice a jež jasný hospodářský program strany odsunula, aby sloužila zájmům finančního kapitálu.

Národní strana práce byla utvořena s tím vědomím, že by nemělo smyslu volati k životu novou stranu, kdyby neměla býti jiná než strany staré. To jest zřejmá vůle onoho veřejného mínění, na jehož základě strana vzniká. Koaliční žurnalistika poněkud před-

časně označuje novou stranu jakožto střepinu, prskavku nebo, jak výše zmíněno, spiknutíčko. Poněvadž však nová strana zřejmě nebuduje na přízni koaliční žurnalistiky, bude nutno plné její politické ocenění ponechati ne koaličním žurnalistům, nýbrž volbám.

Jiří Beneš:

Jak se šidí.

V době předvolební roste přirozeně intensita agitace a slibů a úměrně s ní roste i snaha stran prospěti úřednictvu. Jsou dokonce mnozí, kteří dovedou s devadesátiprocentní jistotou uhádnouti den voleb jenom podle toho, jak úřednické věci získávají na politické aktuálnosti.

V prosinci roku 1922 na příklad sníženy byly platy veřejných zaměstnanců. Všechny strany bez výjimky uznaly, že snížení je neodůvodněné, nespravedlivé, všechny ujišťovaly zaměstnance, že křivdy musí býti odčiněny již v zájmu veřejné administrativy, ale tím vyčerpaly všechny svůj zájem o věc. V září 1923 však bylo nutno vypsati volby do obcí a udržeti úřednické hlasy. Proto přídavky pro zaměstnance staly se nejožehavějším problémem státu, problémem, který musí býti vyřešen za každou cenu. Úředníkům, učitelům a zřízencům se oficielně sdělilo, že jim bude zvýšen místní přídavek o 20%, že bude upravena pense a že vládním nařízením a liberálním výkladem budou účinky prosincového zákona téměř anulovány. Zaměstnanci uvěřili, volili koaliční strany a ovšem nedostali nic. I úhrada, která byla získána, použila se na věci koaliční. Zvláště velká část byla upotřebena na sanaci družstev vládních stran, na sanační fond ohrožených bankovních podniků a pod. Přídavky byly schváleny až po půldruhém roce, aby kryly zákon restrikční. Forma, jakou se to stalo, byla opravdu — i na naše poměry — málo obvyklá. Zaměstnanci se shodli a předložili v listopadu požadavky a všechny strany uznaly jejich oprávněnost. Ve své péči o spokojenost úředníků a zřízenců šly však tak daleko, že požadavky zaměstnanců odmítly s odůvodněním, které tlumočil pan ministr Stříbrný, že situace vyčerpaných gážistů je tak těžká, že nemohou prostě již čekati, že předložené návrhy by si vyžádaly několikanedělního jednání, že však zaměstnancům musí býti pomoženo ihned ještě před Vánocemi a to že je možno jedině schválením vládního návrhu. Vládní návrh byl schválen, zaměstnanci na Vánoce nedostali nic, v polovici ledna dostal každý 200 Kč a na zbytek (od 3·— do 300 Kč) čekali do června. Učitelé v Čechách — ač mají na tyto doplatky nárok zákonem zaručený — čekají dodnes a vše nasvědčuje tomu, že budou čekati ještě hodně dlouho. Nezasvěcený se asi nikdy nedozví, proč takovým způsobem jsou veřejní zaměstnanci šizeni. Každá z koalovaných stran uvádí sice nějaký důvod, ale je zřejmo, že sama mu nevěří. Socialistické strany velmi prudce útočily na ministra financí, že svévolně zadržuje výplatu, pan Ing. Bečka vysvětloval, že socialisté si odhlasovali vydání a že je jejich — ne ministrovou — povinností najíti úhradu a že k nalezení úhrady mohou býti donuceni jedině tím, že zaměstnanci nic nedostanou, agrární noviny omezily se skromně na registrování útoků obou stran a lidovci vytýkali dokonce, že spory jsou vyvolány úmyslně. Učitelé pak nedostali nic, protože nikdo se k nim nechce hlásiti.

Učitelé totiž mají vůbec těžký osud. Platy jim vyplácí zemský výbor. Parlamet schválil svého času zákon, kterým se tyto platy upravují stejně jako platy úředníků státních, ale nedal zemskému výboru finančních prostředků. Zemský výbor nemůže vypisovati sám o své újmě vlastních daní nebo dávek a vláda mu nedala ani dotací ani příslušných přídělů. Drahotní přídavky učitelstva nejsou tedy ani v rozpočtu zemském ani v rozpočtu státním. Od roku 1920 poskytuje ministerstvo financí pouze jakousi zálohu, avšak ta není podložena zákonem a proto se — bez naděje na vrácení — předpisuje zemskému výboru k náhradě. Nyní však ministerstvo financí přišlo k názoru, že takové věci by se díti neměly, a rozhodlo se, že pro příště už nedá nic. Pan Ing. Bečka chce, aby se »vánoční přídavek« vyplatil ze zemských fondů, zemský výbor tvrdí, že fondy nemůže volně disponovati, že jsou určeny k úkolům jiným a že parlament, chce-li zemskému výboru uložiti vydání, musí mu také dáti úhradu. Úhrada však dána nebyla a učitelé ještě v září nevědí, kdy bude zákonem jim daná vánoční výpomoc, na kterou si již v prosinci vypůjčili, vyplacena. Zatím nezbývá jim nic jiného, než čekati, až pan ministr Bečka a pan přísedící Rebš se dohodnou, kdo z nich má prováděti zákon.

Zaměstnanci jsou ovšem rozhořčeni, ale koalované strany jsou pevně přesvědčeny, že nalezly metodu, kterou podaří se jim snadno rozhořčení to obrátiti v novou naději a pevnější ještě důvěru v upřímné snahy vládní většiny. Socialisté nemohou ani nalézti dosti příkrých slov, aby odsoudili komedii, kterou se zaměstnanci provádějí strany občanské, a vřele doporučují všem úředníkům, učitelům a zřízencům, aby nevěřili národním demokratům, aby odmítli Šrámka a neposlouchali hlasy agrární, aby otevřeli již jednou oči a pochopili, že občanské strany je šidí, a aby si uvědomili, že jedině tehdy bude jim pomoženo, odevzdají-li své hlasy sociálním demokratům nebo českým socialistům. Občanské strany slovy nejpříkřejšími odmítají podvod socialistů, vysvětlují argumenty vážnými i směšnými, že socialisté chtějí jedině nivelisovati, že nejde jim o blaho zaměstnanců, ale o zachraňování rozbitých posic a že k radikálnímu zlepšení sociálních a hospodářských poměrů gážistických stačí pouze, aby občanský blok byl gážisty podporován proti socialistům. Taktika tato, ač zdá se býti velmi naivní, přece v prvých dobách měla úspěch. Zaměstnanci se rozdělili, podporovali jednak národní demokraty, jednak socialisty, každý podle osobní důvěry a osobních zálib, ale protože úspěch se nedostavil ani na jedné ani na druhé straně a protože strany do té míry podceňují soudnost úředníků, učitelů a profesorů, že se ani nepokusily nalézti taktiku novou, nabylo rozhořčení zaměstnanců naprosté převahy nad jejich důvěřivostí a strany nyní poněkud udiveně pozorují, jak snadno úředník od nich odchází, aby si nalezl jiné prostředí.

České strany jsou příliš vázány na svůj předválečný život, než aby byly schopny poučiti se ze zkušenosti a zvláště aby dovedly si uvědomiti, že proti nedůvěře úřednictva musí se brániti zcela jinými methodami, krátce, aby poznaly, že pouhými sliby již nevystačí. Snad tomu brání i nedostatek odborných znalostí u representantů koalice, který způsobuje, že zaměstnanci jsou šizeni i tehdy, kdy vůdce strany je snad ani ošidit nechce, kdy má snad i dobré úmysly, ale kdy je prostě

sám ošizen i s nimi. Přihodilo se to již několikrát. Uvedu aspoň příklad z posledních dnů.

Soukromí úředníci vybudovali si sami bez cizí pomoci své sociální pojištění. Ústavy, které si založili, jim velmi dobře vyhovují, jsou dobře vedeny, úředníci jsou v pojištění živlem aktivním, případů simulace je velmi málo a to vše je dostatečným důvodem, aby čeští socialisté a sociální demokraté starali se s pečlivostí významu věci hodnou o to, aby pojištění úřednické zahrnuto bylo do pojištění dělnického a aby zákonný podklad pojištění nebyl pro ně výhodnější než pro dělnictvo. Úředníckým odborovým organisacím podařilo se přesvědčit Národní demokracii, že má zájem, aby úřednictvo bylo chráněno, a že uplatňování tohoto zájmu nebude ji nic státi. Pan Dr. Kramář hájil tedy úředníky. Ale protože Národní demokracie ještě větší zájem měla na podnikatelích, starala se více o počet zástupců zaměstnavatelů v Ústřední sociální pojišťovně, a protože pan Dr. Kramář na snahu zaměstnanců hleděl příliš očima koaličního politika, stalo se, že sice ú s t a v y úřednického pojištění byly úřednictvu zachovány, že však o b s a h pojištění se neliší od pojištění dělnického, protože ony ústavy jsou zákonem včleněny do organisace pojištění dělníků. Situace by se dala zachrániti, kdyby p ř e d p l a t n o s t í zákona dělnického byl schválen zákon úřednický. To ovšem bylo možno docíliti jenom za cenu známého z á k o n n é h o spojení pojištění dělníků s pojištěním osob samostatně hospodařících. Toto junktim pan Dr. Kramář na naléhání sociálních demokratů pustil. Je možno různě posuzovati politiku pana Dra Kramáře, ale já skutečně jsem přesvědčen, že úředníky ošidit nechtěl. Oligarchie pětky vyžaduje podrobnou znalost všech projednávaných věcí a ta prostě u něho nebyla. Soukromým úředníkům ovšem více záleží na sociálním pojištění než na pocitech, kterými pan Dr. Kramář je naplněn, a je proto jen přirozeno, že starají se, aby své věci zabezpečili spolehlivěji, než dříve. Nyní se pan Dr. Kramář na Mělníce nepěkně rozčiluje, dokazuje, že si napřed vyžádal slib, že úřednické pojištění bude provedeno zákonem nebo nařízením, ale jistě natolik zná poměry a ústavní listinu, aby sám sobě přiznal, že na vynucení zákona po ztrátě zmíněného junktim nemá již prostředků a že uskutečnění úřednického pojištění bez zákona pouhým nařízením by nebylo možno. Snad by působilo ještě, kdyby přiznal, že také on se jednou ocitl v situaci, ve které jsou úředníci sedm let a ve které nezbývá nic jiného než bezbranně čekati, že snad sliby budou vyplněny, ale rozhodně se mýlí, domnívá-li se, že novou důvěru získá poněkud sentimentálním steskem nad nevděčností úřednickou a rozčileným odsuzováním oběžníku, který avisoval zakládání nové strany.

Nyní opět přiblížily se volby a opět bude třeba získati nedůvěřivé úředníky, což v tomto čase bude tím obtížnější, čím častější bylo oklamání gážistů a čím zřetelněji objevují se zprávy o založení strany nové, v níž zaměstnanci vidí lepší opatření svých záležitostí. Koalice opakuje staré své methody. Každá ze stran — mimo agrární — dala již do minimálního svého programu pro parlamentní zasedání požadavek nového požitkového systému pro veřejné zaměstnance, každá z nich prohlašuje, že požitkový zákon schválen býti musí, každá říká, že ona první s tímto kategorickým příkazem přišla a že ostatní se k ní pouze připojili a každá ujišťuje, že věří v jeho uskutečnění. Ale již teď jsou nesnáze. Návrhy organisací i předvolební návrhy stran se zahodily a předložen byl návrh vládní, o kterém se ví jen tolik, že jeho obsah byl prohlášen za státní tajemství. Dále se ví, že návrh nemůže vyhovovati socialistům, má-li vyhověti slibům národně demokratickým, a že sto tisíc státních zřízenců organisovaných ve straně československé bude dostatečným argumentem, aby české socialisty přiměl k umíněnosti. Národní demokraté nemohou však před volbami poslovati ještě více Národní stranu práce souhlasem s plány poslance Brodeckého nebo Buřívala. Připočítáme-li k těmto nesnázím ještě nezbytnost berní reformy, která dnes již padla, ale kterou nebude možno po volbách odkládati, a spojené s ní omezení státních příjmů a přečteme-li si názor orgánu pana ministerského předsedy, že dělati dnes úpravu platů bez předchozí reformy správy je nebezpečnou demagogií, pak jistě nebudeme se diviti, že státní úředníci a učitelé vidí v jednání stran zase jen předvolební šizení. Odsoudíte snad takovou nedůvěru, ale jsem přesvědčen, že byste nevěřili také, kdyby ani jediný slib nebyl vám splněn tak, jak byl dán. Nic se tak špatně v politice nevyplácí jako systematické klamání důvěřivých. Národní demokracie to poznává již nyní, ostatní se o tom přesvědčí o šest týdnů později.

Literatura a umění

H. G. Scheffauer:

Nová americká literatura.

II.

Americká poesie prožívá teď modu volných rytmů. Volný verš bují úžasným způsobem a všechny strasti, které prožil evropský Parnas s tímto zjevem, otřásají nyní i Parnasem americkým. Mnozí z mladších mužů i žen oddali se nevázané uvolněné formě, jež činí vnitřní prázdnotu, nucenost a napodobení stejných vzorů ještě zřejmějším. K význačnějším z těchto revolučních mladších básníků náleží Charles Sandburg, básník sociální křivdy, Maxwell Bodenheim, T. S. Eliot, Vachell Lindsay, Vincent O'Sullivan, Robert Frost, básník venkovského života a venkovské krajiny, Amy Lowell a j. Toto hnutí budí jisté naděje, přese všechnu svou afektovanost, výstřednost a slabost, neboť jest alespoň protestem a odbojem proti ztuhlým formám a myšlenkám, které až doposud vládly americkou poesií, reakcí proti konservativní neplodnosti amerecké tradice.

Drama sešlo v Americe měrou téměř neuvěřitelnou. Je to vinou divadelních trustů a obecenstva, jemuž, jak se zdá, je vyšší smysl a hodnota divadla něčím zcela, ale zcela neznámým, a jež v něm vidí buď pastvu pro oči, poskytovanou formou elegantnější než od kočovného cirkusu, nebo místo, kde ženy na jevišti mohou ukazovati své nohy a ženy v hledišti svou nádheru. Přes technické přednosti, přes dobrou hru a pozornost k detailům je americká scéna hluboko v bahně plochosti, prázdnoty, nevázanosti a sprostoty, ba prostituce. Zdobnost bez obsahu, rozkošnický účel dětinského vyražení potlačily všechnu opravdovou krásu. Básnická erotika se zvrhla v živel čistě sexuální. Tu a tam přejde jevištěm silnější žurnalistický kus, na příklad »Paid in Full«; ale každý kus se posuzuje jenom podle toho, jaký má kasovní úspěch.

Divadelní ředitelé prohlašují, že dávají obecenstvu jenom to, co od nich obecenstvo žádá, a obecenstvo platí štědře za ohlupující nesmysly, které se mu předkládají. Opět týž začarovaný kruh. Ale i zde se začalo reformní hnutí, ne-li dokonce odboj,

a několik malých divadel, divadelních společností a dramatiků, kteří nejsou pouze obchodníky, na příklad Eugen O'Neill se svými skvělými hrami »Beyond the Horizon«, »Emperor Jones« a »The Hairy Ape«, a Zoe Akins s kusy jako »Papa«, podali důkaz, že je také americké obecenstvo, jež má smysl pro něco jiného než diletantský kýč. Dále máme hnutí malojevištní, jež poskytuje provinciálnímu dramatikovi možnost vyjádřiti sám sebe a bouřlivý, kvasící zmatek života, který jej obklopuje. Nejmodernější a nejpokrokovější novoyorská scéna je dnes »Theater Guild«, jejímž vůdčím duchem je Frank Reicher, zakladatel novoyorského »Židovského divadla«. Konečně zde působí různí evropští umělci, žijící ve Spojených státech, a také Američané, inspirovaní moderními hnutími evropskými, zvláště Maxem Reinhardtem, Jessnerem, Pillartzem, Pirchanem, Ernestem Schüttem a j., a ti dílem zužitkovávají umělecky kostymy a techniku amerických jevišť, dílem je reformují.

Mluví-li se o umění a literatuře ve Spojených státech, nesmí se zapomínati na pronikavý vliv tisku. Většině Američanů nahražuje časopis knihu, jako jim nahrazuje kino divadlo a ilustrovaný časopis uměleckou galerii. Americký život je tak intensivní a dravý, že se miliony lidí téměř nikdy nemohou soustřediti. Jsa zmítán sem a tam v svém »každodenním šlapacím mlýně«, v šíleném shonu měst, shledává americký obchodník, zřízenec nebo dělník namáhavým nejen myšlení, nýbrž i samo čtení. Jeho smysly potřebují nejsilnějších dráždidel. On jest stále v stavu trvalé duševní únavy a duševní námaha je pro něj něčím téměř nemožným. Jenom oko ještě reaguje, ne-li na tisk, tedy alespoň na elektrický plakát nebo na »movie« (kino), jen když není předmět příliš jemný. Jako v Anglii, jsou dnes i v Americe časopisy, které vlastně přinášejí jenom obrázky a téměř docela žádný text.

Z amerického filmového průmyslu se stal strašlivý stroj, jenž disciplinuje americký lid a utváří jej podle jedné šablony. Protože se většině jeho výrobků nedostává smyslu pro umění, styl a harmonii nebo opravdovou krásu, působí na ducha jako razítko vždy znovu vtlačované. Konečně po něm zůstává v duši jakoby vypálené znamení a toto znamení je stejné v každém státě od Main až po Kalifornii. Tato strašlivá duševní uniformace se počíná ve škole, časopisy v ní pokračují a dovršují ji kino a lidové instituce, hovějící normální americké mentalitě, jako na příklad »Saturday Evening Post«.

Zajímavý důkaz pro to podávají seznamy knih, jež měly ve Spojených státech nejlepší odbyt a jsou nejoblíbenější. Tyto seznamy se sestavují na severu, na jihu, na západě i na východě, ale téměř všude jsou docela stejné, ba i názvy jednotlivých knih jdou v stejném pořadí za sebou! Obyvatelé novoanglických vesnic mají docela týž vkus a tytéž názory, jako lidé z nebraských prérií nebo z oranžovníkových hájů kalifornských. A při tom se Američané domýšlejí, že jsou nejindividualističtější národ na světě!

Normální Američan pokládá Evropana, zvláště Němce, za vycvikovaný automat, vzešlý z velkovýroby, za poddajné stvoření bez sebe menší iniciativy, jež se v svých vztazích k státu a panovníkovi batolí poslušným husím pochodem. A přece právě u Němců je individualismus — a partikularismus — vyvinut nejsilněji, jak ukázaly válka a mír. U Američanů však jejich jednotvárná uniformita, »normovanost« (»normalcy«) jejich ducha činí tak lehkým ovládání mass, že se tomu podivovali i ti, kdož s nimi dělali, co chtěli.

Opiát, působící na city, jejž čepuje americký tisk, je beze vší pochybnosti nejošklivější ze všech protiestetických a protiliterárních sil, jejichž účinky se v Americe projevují. Denním tiskem se znetvořuje Američanovi skutečný obraz světa, denní tisk buší denně na city, na nervy, na obraznost davu. On kazí řeč a vytváří množství žargonových výrazů, které se papoušky, a cynicky vtipný sloh, jímž se nakazily i vážnější a kritičtější časopisy. On vyčerpává poslední zbytek pozornosti a koncentrační schopnosti, jenž ještě zůstal uštvanému Američanovi v hodinách jeho prázdně, zdržuje ho od čtení vážnější knihy, které by musil věnovati napiatou pozornost. Mozek moderního Američana se podobá nehybné, rosolovité hmotě, zabalené do novinového papíru.

Uměleckou a literární kritiku provozují většinou nevzdělaní žurnalisté, nevzdělaní reportéři, učitelé a kritikové, píšící ve velkém. Odboj proti jakékoli autoritě, jenž kdysi byl znakem amerického ducha, ukázal se ovšem i na poli kritiky a vzpěčoval se uznati jakoukoli kritickou autoritu. Přes to však je jistá úcta ke kritikům s akademickým vzděláním, jakým je na příklad Brander Matthews, a ti jsou ještě dnes vládci na poli umělecké a literární kritiky. To jsou však kromě několika výjimek čistě konvenční komentátoři, úzkostliví, pedantičtí a jaloví. Všichni se musí v svých názorech říditi nepsanými, ale přísnými zákony, které vládnou na většině amerických universit. Kdo se postaví proti tomuto kapitalistickému, konservativnímu a puritánskému hodnocení nebo se jenom odváží kritisovati, vydává se v nebezpečenství, že bude ihned zbaven své učitelské stolice a že se mu kromě toho zavrou sloupce časopisů. Nebot mocní a bohatí mecenáši amerických universit, lidé, kteří učinili tak bohatá věnování a založili takové nadace, nehorují nikterak pro ideál duchovní politické a mravní svobody, a každé kacířství se přísně tresce. Proslulý případ profesora Scotta Nearinga, jenž pozbyl své učitelské stolice na pensylvanské universitě, protože hlásal socialistické názory, jež by nebyly v Evropě pravděpodobně vůbec vzbudily pozornost, je toho velmi pádným důkazem. Starší americké university, jako na příklad Harvard a Yale, mají ovšem větší akademickou svobodu a jsou ozářeny mírnějším a ctihodným leskem historické tradice, při čemž ovšem nechybí reflexů, starších i novějších, které sem padají z Oxfordu a Cambridge. Při tom se však v nich vyvinula zkostnatělost, vylučující všechnu pružnost a znemožňující vyjádření živějšího ducha dnešní doby. A na starších i na novějších universitách nepěstuje se věda pro vědu, nýbrž pokládá se za prostředek, za lepší výzbroj pro životní boj, za zkrácenou cestu k úspěchu.

Za takových okolností arci nemůže Amerika zroditi žádného Lessinga nebo Sainte-Beuva. Mezi kritiky, kteří nebyli profesory, zaujímal nedávno zemřelý James Huneker nepochybně přední místo.

Byl z prvních, kdož své krajany seznamovali s moderními hnutími, silami a osobnostmi evropskými. Náš nejstatečnější a nejsilnější kritik je dnes baltimorský H. L. Mencken. Mencken je pravý obrazoborec. Píše lidovým, ba žertovným tónem, jehož je však daleka všechna prolhaná demokratická retorika. Jeho logika je téměř vždy bez kazu; Mencken působí jako osvěžující vánek v matném, bídném vzduchu americké kritiky. Bije kolem sebe mečem i kyjem a má, což jest mezi americkými kritiky zjev nejvzácnější, nepodplatnou duševní poctivost a kousavý humor, jenž se v svém vrcholném výraze nebezpečně dotýká hranic fraškovitosti. Jeho slabinou je, že není vždy práv estetickým i citovým hodnotám, protože neprocituje vždy dokonale lyrickou krásu a vzrušení, a pak to, že píše buršikosním slohem, jenž nikterak netkví svými kořeny v hlubinách řeči, nýbrž je namnoze slátán z tříště denních výrazů. Ve vodách Hunekerových a Menckenových a pod vlivem anglických a evropských vzorů začíná se dnes v Americe tvořiti nová škola, jež pracuje nikoli se starými, zděděnými konvenčními formami, nýbrž se skutečností.

Při tom při všem by bylo docela falešné domnívati se, že literatura nemá v Americe valného významu. Naopak, literatura je ve Spojených státech velkoprůmyslem. To poznáme hned z místa, jež zaujímá knižní kritika v amerických časopisech,

z tlustých literárních příloh velkých denních listů, z odborných literárních časopisů, ze spousty článků obratných spisovatelů. Chci jenom ukázati ráz a působení sil, jež se staví v cestu vzniku velké a opravdové literatury a jež brání tomu, aby byla po zásluze oceněna, kdyby snad vznikla. Pokud jsou knihy jednak zábavou a rozptýlením, jednak zbožím, shledáváme se s ohromným zájmem o ně, zvláště mezi ženami, neboť zahalečnou třídou jsou v Americe ženy. Pro ně musí spisovatel psáti, hudebník hráti, malíř malovati. To arci vede k zženštění umění a k vytvoření ženských měřítek, jimž se musí všechno americké umění podrobiti, nebo zahynouti. Americká žena tvoří sensační úspěch »tahák«, »best sellers«, jak se nazývají nejoblíbenější romány, vycházející v ohromných nákladech. A jestliže je americká výpravná literatura přebohatá příběhy o horké krvi, fantastických a dobrodružných hrdinstvích, o širokoplecí mužnosti, máme v tom ve všem jenom sentimentální reflex, ssedlinu americké ženskosti, romantický kult heroů. Chybí mužná duchovní nota, velké vzněty, opravdu silné vášně, pravdivá žhavá inspirace, mohutný epický vzlet, pravý heroismus: to jsou živly, jež se ještě neobjevily v moderní americké poesii a próze. V americké literatuře vládne sesterstvo slabošského surogátú kultury, Chautauquy, nedělní škola a nejmocnější ze všech amerických idolů, »mladá dívka«.

Známá je anekdota, jež je příznačná pro tento převládající ženský vliv. Vydavatel časopisu »Lady's Home Journal«, roztomilý Eduard Bok, přijal před mnoha lety, ještě než přišel zákaz alkoholu, povídku Rudyarda Kiplinga, v níž některé mužské osoby pily víno, ba dokonce whisky. Bok nechtěl uraziti své nesčetné citlivé čtenářky, a proto poslal Kiplingovi telegram, zda by nemohl nahraditi alkohol nějakým jiným nápojem. Kipling mu obratem telegrafoval: »Dejte si tam moučku pro děti!«

Albert Bigelow Painem, přítel a životopisec Marka Twaina, vypravuje, že madame Clemensová, manželka slavného humoristy, vplula jednoho dne se zlověstným výrazem do pracovny svého chotě a ptala se ho, kde že lze nalézt mrzké výrazy, o nichž jí bylo právě řečeno, že jich Twain užil v »Dobrodružstvích Frantíka Finna«. A Twain musil, jak sám praví, s hanbou doznat, že ta místa vynechal, když jí předčítal rukopis. A dodal: »Jenom geniální lhaní mne zachránilo, že jsem vyvázl se skalpem.« Představme si velkého německého, anglického nebo francouzského spisovatele, který by takto nechal nakiádati se svým dílem, svou řečí nebo s sebou samým!

Doba a lidé

Hafiz A. Bušatlič:

O mnohoženství a rozluce u muslimanů.

Tento článek je z pera konservativního moslima, který hájí tradiční řády. Otiskujeme jej pro informaci a přineseme budoucně vylíčení sexuelních poměrů v moslimstvu, jak se jeví pokrokovému směru.

Komu jsou blíže známy právní příkazy víry muslimanské, tomu je známo, že je muslimanům dovoleno uzavírati v životě více manželství, že mohou míti najednou až čtyři ženy. Ale uzavírání více manželství vázáno je na podmínky, které jsou výslovně jmenovány. Muž má právo na rozluku manželství v každé době, bez ohledu na ženino svolení*), ale s určitými z toho plynoucími důsledky. Mnohem řidší jsou případy, kdy na rozluku má právo žena — bez mužova svolení.

Mnohoženství tedy není u muslimanů zakázáno, aniž jsou rozluky vázány velikými těžkostmi. Poněvadž tyto zjevy nejsou však v islamském světě nikdy přijímány sympaticky, jsou obě tyto otázky (mnohoženství a rozluka) vždy, a tedy dnes, předmětem diskuse, a to nikoliv ze zásady, ale pro hledání vhodných prostředků k potírání, eventuelně omezení obou těchto zjevů. Jak stojí v koranu, jenž je hlavním pramenem pro celý společenský život muslimanů, přesně vymezeno ajetem (větou): »Fe — enkihu ma tabe lekjum...«, že je mnohoženství připuštěno v omezeném počtu, a rozluka je v podstatě dána v ruce mužovy (»Etalaku li — men ehaze bissoki«), a proto nelze z principu odstraniti ani jedno, ani druhé, a je obé vázáno dosti těžkými morálními i hmotnými podmínkami.

Mnohoženství je vázáno nevyhnutelnou potřebou mužovou, neboť jediná žena může být dlouho nemocná nebo neplodná, a muž buď chce míti ženu nebo má touhu po potomstvu. Mnohoženství je nejvíce vázáno mužovou hmotnou a morální možností uspokojení dosti tíživých povinností vůči ženám. Islam stojí na stanovisku, že se nešíří zkáza mravů a že se množí potomstvo, a proto v případě potěchy dovoluje i mnohoženství — s dobrým úmyslem, aby se tím zmenšily těžké následky bludného života pro celé lidstvo.

Islam svěřil rozluku takřka výlučně mužovi a neomezil ho nijakými důvody, ale učinil ho vázána trestem a těžkými materiálními následky v případě neoprávněného postupu a zneužití tohoto předpisu.

Uvažuje o přirozené slabosti ženy, jejím citlivém temperamentu i větší touze po pohlavním životě, i mužovu sílu, i bázeň před následky rozluky, islam vložil jaksi vše na mužovu čest. Islam dal zároveň právo i ženě, že i ona může rozvázati manželství, použije-li při tom postupu určitých práv, takže ji takřka v osobních právech postavil na roveň mužovi. Poněvadž v současné době je této výhody často zneužíváno na škodu druhého, slabšího — ženy, islamští filosofové-právníci za pomoci Mohamedem vysvětleného koranu určili jisté těžší podmínky a svémocnou rozluku po vůli mužově spojili s dosti citelnými hmotnými důsledky.

Islamští filosofové jsou plně přesvědčeni, že mnohoženství je pro lidstvo dobré a užitečné, třeba na pohled ošklivé a nesnesitelné — a přece přirozené, není-li ho zneužíváno, neboť zmenšuje rozklad mravnosti a prostituci, rozmnožuje potomstvo a zaručuje zdravý dorost a čistotu manželského života.

Rozluka je rovněž přirozená a praktická věc, není-li jí zneužíváno, neboť není důvodu, aby byl někdo nucen násilím žíti v manželském svazku, i když se to stalo nemožným, a i když existují v manželství věčné nesváry, jež konečně dávají jednomu či druhému manželskému druhu, aby žil nemorálním životem, jenž škodí celému lidstvu.

Třebaže jsou obě tato ustanovení na první pohled nesympatická, nejsou v principu nepochopitelná a nepřirozená. Co více, jsou lidstvu bezpodmínečně potřebná. Máme v praktickém životě příležitost viděti, že se podobné případy dějí i v zemích, kde je toto zakázáno nebo jinak normováno, kde není možná definitivní rozluka, a kde je mnohoženství nepřípustné a přísně zakázané. Vidíme, že lidstvo v oněch zemích není schopno, aby se drželo norem odmítajících mnohoženství a rozluku, ale kazí monogamii, žijíc nedovoleně v polygamii, ničíc tím duševní rovnováhu jednotlivcovu i cizí život rodinný, což působí společnosti škody ve směru morálním i materiálním.

Proto lidstvo v oněch zemích hledá dnes změnu oněch neudržitelných a nepřirozených ustanovení, a vidíme tak, že se hledá lék v civilním manželství, jež má islam už přes 1300 roků. Dnes existuje ve Francii zvláštní spolek, jenž pracuje na tom, aby se zavedlo mnohoženství. Je to nepopíratelno, že mnohoženství i rozluka jsou trapné věci, jak je i islam nazývá, zejména rozluka, jež je mu »kabih«, ale přece jim dává

* Poukazuji na poslední vzrušující případ v Turecku, kde Mustafa Kemal paša zapudil svoji ženu Latife-Hanume.

přednost před nezákonnou polygamií i absolutní nerozlučitelností manželství, drže se zásady: ze dvou zel je nutno voliti zlo menší.

A skutečně je menší zlo v mnohoženství a rozluce, než v jejich zákazu, jenž způsobuje rozklad, prostituci, nezamezitelný pád v životě a věčnou nenávist. V zájmu rovnoprávnosti ženy vůči mužovi by se mohla položiti otázka: proč není dovoleno i mnohomužství, když je už dovoleno mnohoženství? Odpověď je jednoduchá: Hlavní účel manželství, množení lidstva, by tím byl úplně ohrožen, a zmizel by úplně, což není účelem tohoto světa. Sama bezplodnost je ženám nejnesympatičtější, a ženy jsou celou svou přirozeností utvářeny jako nivy plodnosti.

Na základě všech uvedených důvodů je jasno, že zákaz mnohoženství vůbec není oportunní, ač to není nemožné, a že omezení tohoto je lidstvu potřebné, jako i rozluka, v zájmu samého lidstva. Toto a takovéto myšlení zastupují dnes skoro všichni muslimanští právníci.

Nedávno byla v tureckém parlamentu na denním pořádku rozprava o projektu zákona práva rodinného, v nějž byla pojata i ustanovení o mnohoženství a rozluce. O této otázce byla zahájena anketa ve veškerém tureckém novinářství, jíž se ve značné části súčastnily i ženy. Jak známo, největší část ankety a diskusí se vyslovuje pro naprostý zákaz mnohoženství a omezení rozluky. Mohu uvésti názor proslulého universitního profesora práva na cařihradské universitě Abdurahman Munib efendiho. Vážený cařihradský deník »Vatan« poslal nedávno k jmenovanému profesorovi svého redaktora, aby ho požádal o vyslovení názoru v těchto otázkách.

Universitní profesor odpověděl takto:

— V koranu je aja (věta), jež zní: Žente se s oněmi ženami, které se vám líbí, berouce si po jedné, po dvou, po třech, po čtyřech. Ač je tato věta řečena imperativně, vědí oni, kteří jsou zasvěceni v právní filosofii, že toto značí dovolení mnohoženství — což neznamená, že mnohoženství je rozkaz, který se musí plniti za každou cenu. Mnohoženství je, jak jsme viděli, přípustné, ale není bezpodmínečné, neboť ti, kteří chtějí mít více než jednu ženu, musí je v tom případě ubytovati úplně odděleně, a, což je nejtěžší, věnovati se jim úplně stejně v náklonnosti, lásce i v pohlavním obcování. Uspokojovati všechno toto je velmi těžké, neřku-li nemožné. Tyto těžkosti platí pro každého, a pro toho, kdo je materiálně velmi dobře situován, tím více. Předpokládaje, že tací bohatí lidé mohou ukojiti materiální potřeby svých žen, není jim toho možno v citech a lásce. Zde by se mohlo připomenouti, že povinnost rovnoprávnosti v lásce není předepsána. Člověk nevládne sám sebou. Není možno milovati současně tři—čtyři ženy. Mimo to, vezmou-li se v úvahu všechny podmínky, kterými je vázáno mnohoženství, může se klidně říci, že je nepřípustné. I v koranu stojí: »Ač pečujete se strachem, abyste byli vůči všem svým ženám spravedliví co nejpřísněji, lnete s láskou k jediné!«

Ve všech zákazech, které jsou předpisovány pro jednotlivé vžité vady lidské, jednalo se o to, aby se všem těmto vadám předešlo. Příkladně — opojné alkoholické nápoje nebyly při počátku islamu zakázány, ale jejich požívání bylo později nejdříve zakázáno částečně a potom úplně. Podobně tomu bylo u otroctví. Tento argument je tak silný, že výhody argumentu druhého (mnohoženství) rovnají se vlastně nule. Když se ještě vezme v úvahu právnické pravidlo, že »potírání zla je užitečnější než přivoďování užitku«, vyvstává nutnost dávati přednost oněm užitkům, které vyvstávají z jednoženství před nepěknými následky, které přivádí mnohoženství. U mnohoženství měla by býti uplatňována úvedená přísnost, neboť islam chtěl i toto omeziti, a omezil je těžkými podmínkami. A z tohoto můžeme vyvoditi závěr: že je naprosto ošklivé míti více než jednu ženu. A skutečně, právnímu zavedení jednoženství brání dnes jedině předpisy víry. A poněvadž podmínky mnohoženství nespadají v podmínky dobré hodnoty manželství, a poněvadž je mnohoženství právně platné, obejdou-li se podmínky citového rázu, plyne z toho, že každý, kdo bez ohledu na těžké podmínky mnohoženství bere si vícero žen, prohřešuje se proti předpisům víry, z čehož plyne resultát, že každý rozumný a zbožný muž nebude si bráti více než jednu ženu.

— Dle toho bychom mohli i mnohoženství zakázati zákonem?

— Nesporně, že bychom to mohli učiniti, neboť je pravidlo, že ve věcech, které jsou »mubah« (je totéž — plní-li se, či nikoliv), může zákonodárce postupovati v obecném zájmu, jak uzná za nejlepší a nejvýhodnější. A poněvadž je mnohoženství celou svojí povahou »mubah«, může je parlament i zakázati zákonem.

— Praví se, že mnohoženství podporuje vzrůst populace, a že z něho plynou i jiné výhody. Co vy o tom myslíte?

— Nejsem z těch, kteří myslí, že z mnohoženství plynou výhody, neboť i oni právníci, kteří jsou pro mnohoženství, praví jedině to, že je to pouze překážka pro nedovolený pohlavní život. Ale ženitba nesmí se bráti pouze s toho hlediska, neboť stvoření rodinného života nemá pouze vytčený účel. Hlavním účelem ženitby je, aby byl mezi oběma manžely svorný život, usměrněné city, aby se oba doplňovali citově, a i ve výchově dětí. Vezme-li se toto v úvahu, je jasno, že rodina musí býti postavena na pevném základě, což je možno jedině v jednoženství. Pokud se týče představ, že mnohoženství způsobuje zvětšování populace, myslím, že tyto myšlenky nejsou správné. Mnohoženství nikdy nikomu neposloužilo, ani nemělo nějakých zvláštních důsledků. Žaluje-li se dnes, že obyvatelstva nepřibývá, není to vždy jen následkem mála porodů, ale toho, že se o dětský život náležitě nepečuje, a že se v rodině nevěnuje dostatečná pozornost výchově dětí. S mnohoženstvím se dnes setkáváme jedině v našich vsích. Následkem dlouhých válek je zmenšen počet mužů, a proto si muži berou více žen, kterých užívají při polních pracích. Kdyby se dnes mnohoženství zrušilo, pracovaly by ženy, které dosud pracují bezplatně, jedině za plat.

— A co myslíte o rozluce — propuštění ženy?

— V jedné hadisi (průpovědi) Mohamedově stojí: Nejhorší »halal« (spuštění) u Boha je propuštění ženy. Což značí, že rozluka je svobodná, dovolená, ale mimo to i nejhorší věc. V očích zákona není rozluka přijatelnou, není-li pro ni nejvážnějších důvodů a neodsunutelná potřeba. Proto jsem pro omezení rozluky. Vezme-li se v úvahu i to, že na první pohled byla by pravidla o omezení rozluky v rozporu se zákonem, a vezme-li se v úvahu celkový daný stav, je přece jen zřejmo, že by to přece jen odpovídalo duchu šeriatu. Proto bych chtěl, aby se zákonem přesně vymezily podmínky rozluky. Zákon nechť vyřeší otázku tak, že ani muž, ani žena nemohou míti neomezené právo na rozvod manželství — na propouštění, že mohou rozvázat manželství jen po vzájemné dohodě a se svolením obou, a nikoliv jedince. Vyslovení rozsudku o rozluce nechť přísluší pouze soudu, ale při tom nechť je dbáno toho, aby lehkomyslně nebyla ruinována rodina, a aby byla chráněna práva nedospělých dětí.

Aby měla žena právo na svobodné rozvázání manželství, jako má muž, je předvídáno, že může toto právo vnést ve smlouvu při uzavírání manželství, aby mohla v daném případě, třeba bez mužova svolení, rozvázati manželství. Při této smlouvě může žena zavázati muže, že mimo ni nesmí míti žádné jiné ženy, a kdyby toho nedbal, že má právo na rozvázání manželství i bez jeho svolení.

Podle toho všeho je profesor Munib efendi pro absolutní zákaz mnohoženství a pro omezení rozluky. Ale zákonodárný výbor tureckého parlamentu nepřijal jeho stanoviska, zůstav v principu při mnohoženství, ale s jasnými omezeními pro muže

i ženu. Tak vnesl ve smyslu zásad koranu v projekt zákona, že v manželských věcech se v každém jednotlivém případě, nastane-li spor mezi mužem a ženou, určí soudem lidé, a to jak z mužovy, tak i z ženiny rodiny, kteří se mají rozvaděné manžely pokusiti usmířiti. A teprve potom, když se smír nepodaří, zakročuje sám soud.

Stanovisko toto je úplně v duchu starých zákonů, zatím co stanovisko prof. Munib efendiho šeriatu odporuje a je pod silným vlivem emancipace ženy. Po našem náhledu lze souhlasiti s oběma názory, a je těžko rozhodnouti, který je správnější a užitečnější pro lidstvo. Jak jsme předem vysvětlili, jsme pro omezení, a nikoliv pro absolutní zákaz mnohoženství a myslíme, že toto stanovisko souhlasí se svobodou člověka, která se nesmí jen tak lehce spoutávati a omezovati.

Závěrem je nutno připomenouti, že v moslimských krajích Jugoslavie, ač jsou od vždy řídké případy mnohoženství, postup soudu byl vždy v duchu co největšího omezení nesympatického mnohoženství, a proto se nedovoluje bráti si ženu bez důkazů, že mužovi je skutečně potřebna ještě jedna žena, a že bude moci plniti povinnosti vůči oběma ženám. Pravda, v praksi povstávají veliké těžkosti, neboť je zvykem, že se snoubenka nejdříve odvede do domu mužova, a teprve potom je svatba, ale i to se hledí uvésti v soulad se zákonem. V nejnovější době snahy zákona podepřel i stát předepsáním vyšší taxy za ženitbu. I v otázce rozluky se usiluje o její omezení, a celkem bylo dosaženo toho, že se rozluky dějí po vzájemné dohodě. V manželských sporech se usiluje o usmíření obou manželů, a postupuje se celkem tak, jak se nyní v Turecku zavádí zákonem — smiřováním muže i ženy, což se daří ve většině případů. Přeložil *Frant. Bicek.*

Psychologie

Co zajímá děti z pohlavních otázek.

Cesty k poznání pohlavního života dětí jsou téměř zataraseny, zejména pokud jde o dítě průměrného typu. Něco se dovídáme z autobiografických zpovědí velkých mužů a žen, ale zde právě jde o jedince vynikající nad průměr; mimo to nelze se nikdy spolehnouti, zda při vzpomínkách v dospělém věku nejsou sexuální zažitky z mládí zabarveny podle pozdějších životních zkušeností. Jiným pramenem poznání jest materiál sebraný freudovskými psychoanalytiky — ale zde jde o případy většinou psychopathicky zladěné. Anketa jest pak u dětí nepoužitelna!

Proto jsou nanejvýše cenné a pozoruhodné zkušenosti, které šťastná náhoda přinesla do ruky ruské lékařce F. Lossji, a o kterých podal zprávu v »Zeitschrift für Sexualwissenschaft« dr. S. Weissenberg.

Jako školní lékařka měla slečna Lossji na starosti dvě elementární školy v Oděsse; celkem 600 dětí ve stáří 9—17 let a obojího pohlaví. Všechny děti byly tělesně i duševně zdravé a pocházely vesměs z kruhů dělníků a malých zaměstnanců. Jedna ze škol byla výhradně židovská, druhá národnostně smíšená. Děti byly celkem dobře vychovány, zdvořilé; nikdy se u nich neobjevoval cynismus, neslušnost. Významné jest, že na záchodech nebylo oněch známých kreseb nebo nápisů.

Jednoho dne se stalo, že v šesté třídě jedné ze škol byl lekařce předán kolektivně vypracovaný seznam otázek: 1. Co jest to pohlavní pud? 2. Co jest vášeň a jaké jsou její příčiny? 3. Vývoj člověka. 4. Na čem záleží tělesná výška člověka? 5. Proč jsou pohlavní orgány porostlé chlupy? 6. Proč hoši nemají menstruaci?

Lékařka si vyžádala k zodpovědění těchto otázek čas na rozmyšlenou. Dříve však ještě, než se na odpovědi připravila, usnesly se děti, že pověsí ve škole schránku, do které budou házeti lístky s napsanými otázkami. Návrh se zalíbil a byl přijat i na druhé škole. Bylo zřejmé, že na obou školách to vřelo sexuálním zájmem a že tento zájem našel volný a upřímný průchod k lékařce, která si zjednala úplnou důvěru dětí. V málo dnech byly také schránky na obou školách plné: celkem se sešlo 154 otázek od 120 žáků a žákyň.

Žádná z těchto otázek se netýkala všeobecné zdravovědy, ale všechny byly rázu více méně sexuálního nebo alespoň sexuálně podbarveny. V obou školách byly otázky podobné. Pouze v jednom případě byla položena otázka, zda bude věda jednou schopna prodloužiti lidský život. Tato otázka prý souvisela se smrtí Leninovou. Podle stáří dětí byla ovšem fronta otázek různá: šlo o různé stránky sexuální.

Zajímavé jest, že u dětí ve stáří 9—12 let nebylo vůbec sexuálního zájmu. Ostych vůči dotazům a vůbec vůči myšlení v sexuálním směru jest prý vyloučen, neboť takovýto stud jest — jako projev rozvažování — myslitelný spíše u dětí starších. Vedle toho se lékařka těšila důvěře a příchylnosti dětí. Spíše se zdá, že u těchto dětí nebylo skutečně žádného sexuálního zájmu. To by ovšem svědčilo silně proti Freudovu učení, že sexualita lidského zárodku se projevuje téměř již v děloze matky, a spíše pro to, že dítě dosti dlouho zůstává prosto sexuálnosti až do puberty.

Zcela jinak tomu však bylo u žáků a žákyň ve věku 12—14 let. Otázky byly zde tyto:

1. Ve kterém věku se objevuje měsíční výtok?
2. Kolik let se menstruuje?
3. Může menstruovati dívka, která nemá prsů?
4. Proč menstruuje dívka 13letá, ale jiná 15letá ne?
5. Proč nemenstruují všechny dívky stejně dlouho, jedna jen 1 den, jiné až 7 dní?
6. Může žena žíti bez měsíčního čištění?
7. Proč muži nemají žádného měsíčního čištění?
8. Jak se děje čištění krve u muže?
9. Co to jest měsíční čištění? (Ptá se 16letý hoch.)
10. Jak se narodí dítě?
11. Proč muž nerodí děti?
12. Proč žena bez muže nemůže roditi?
13. Může žena, i když jest neprovdaná, míti děti?
14. Proč i mnohé provdané ženy nerodí?
15. Proč zvířata rodí najednou mnoho mláďat, ale žena jen jedno dítě?
16. Proč na obličeji muže rostou vousy, ale u ženy ne?
17. Proč má žena prsy, ale muž žádné?
18. Proč prsy, když rostou, bolí?
19. Jaká jest to nemoc, ta onanie?

Tyto otázky ukazují, že děti v době puberty hlavně a v prvé řadě zajímají změny, které v té době prodělává jejich tělo. Mnoho z děvčat ve věku 12—14 let počíná již menstruovati, mnohý hoch zažil již svoji polluci, ňadra rostou, nastává ochmýření pohlavních orgánů. Velmi mnoho zajímá menstruace (otázky č. 1—9) a to i hochy (otázka č. 9). Uvědomují se pohlavní rozdíly a zejména fakt, že děti mají jen ženy, ale že jistá souvislost s mužem jest zde přece (otázky č. 10—15). Tělo jest podrobně sledováno (otázky č. 16—18); že při tom se o poznatcích též diskutuje, o tom svědčí otázka č. 20. Poznání o pohlavních funkcích a uvědomění pohlavního pudu zde však není.

U dětí ve věku 15—17 let se situace již mění. Od těchto dětí byly otázky následující:

1. Co to jest pohlavní zralost?
2. V které době se projevuje pohlavní zralost?
3. Jaké jsou známky pohlavní zralosti?
4. Proč jest muž nutkán k ženě?

5. Co to jest pohlavní pud a jaké jsou jeho příčiny?
6. Jak se lze zbaviti pohlavního pudu?
7. Jest milkování ve škole přípustno?
8. Jak se oplozuje ženské vajíčko?
9. Proč rodí neplnoleté děvče?
10. Jaká jest to nemoc syfilis a proč jest označována jako nemoc špatná?
11. Jaké následky má pohlavní zdrželivost?
12. Může muž umčle vypustiti své semeno?
13. Jest zadržování semene škodlivé?
14. Jaké jsou následky onanie?
15. Proč nazýváme syfilis gonorhoe nemocemi venerickými?
16. Jaký jest rozdíl mezi syfilis a gonorhoe?
17. Jak se rozlišují syfilis a gonorhoe?
18. Co to jest paederastie?
19. Co to jest lesbická láska?
20. Jest pohlavní styk v době těhotenství přípustný?
21. Jest pohlavní styk v době menstruace přípustný?
22. Proč se objevuje potřeba lásky u hochů a u děvčat v době, když se mění v muže a v ženu?
23. Proč mají lidé nejprve zájem jen na duševním a později, když přijde láska, objeví se i potřeba pohlavního?
24. Proč žena a muž bydlí v jednom pokoji, v jedné posteli, i když láska byla již zmizela?
25. Proč pohlavní ukojení jest u neprovdané ženy pro ni nesmazatelnou hanbou, když naproti tomu muž může i po dlouhých výstřednostech a nejrůznějších nákazách oženiti se se zdravou a čistou dívkou?
26. Jest slabost ženy zákonem přírody nebo pouze následek trvajícího podmanění a nicnedělání?
27. Přijde doba, kdy žena bude muži tělesně rovnou?
28. Jak se upraví sexuální otázka v socialistickém řádě?
29. Odkud vzniká prostituce a jak ji možno potírati?
30. Proč prostitutky nemají dětí?
31. Proč jest muži těžší poroučeti svému pohlavnímu pudu a proč musí používati prostitutek?
33. Jelikož při daném sociálním pořádku jest pro mladého muže nezbytné, aby se uchyloval k prostituci, proč má býti tato pronásledována? Nebylo by lepší dohlížeti na zdravotní stav nevěstinců?
33. Kdyby prostituce nebyla místem nákazy, bojovala by i potom proti ní sovětská vláda?
34. Dejme tomu, že by žena nebyla již více soukromým majetkem a oddávala se volné lásce; nebyla by pak více nositelkou nákazy a byly by takovéto poměry lepší nežli prostituce?
35. Jestliže muž má ženu, proč potom styk s prostitutkami?

Jest zřejmé, jak pohlavní zájmy dětí od 15 let se již podstatně mění. Změny těla a jeho funkcí, jak se objevují při pubertě, je již nezajímají. Žádný z lístků od těchto dětí neobsahoval prý podobnou otázku. S těmito věcmi se děti již seznámily. Nyní je spíše zajímá, co z těchto změn pro jejich život vyplývá a co mají dělati, vlastně co se dá dělat. Zároveň však vzniká i otázka, má-li se to neb ono dělat — tedy náběh k sexuální ethice. Do věku 16 let jest ovšem ještě jistý přechod, jak vidíme z otázek č. 1—10. U dětí 17letých jest však přesun k sociálně-ethickému chápání sexuality zcela zřejmý. Zároveň ovšem dovídají se děti již o následcích pohlavního života, o pohlavních nemocech. V této době objevuje se však již i rozdíl mezi hochy a děvčaty, kterého dříve nebylo. Jest to patrné na různém rázu otázek; od hochů pocházejí otázky číslo 11—22, od děvčat otázky číslo 23—29. Otázky hochů ukazují na mnohem větší obeznámenost se sexuálními záležitostmi. Mnohý z hochů ochutnal v tomto věku již ovoce poznání a jich zájem jest již »odbornější«. Dívky se stále ještě tážou více naivně a mají větší zájem o lásku než o pohlavnost. Weissenberg soudí, že tento rozdíl možno vyjádřiti tak, že hoch jest sexuální, dívka jen erotickou. Pro to mluví prý i to, že otázka zdrželivosti zajímá jen hochy, kdežto dívky jsou vůči ní netečné. S tím souvisí i to, že onanie a ovšem i zájem o ni jest rozšířen více mezi hochy. Hoch se vůbec snaží, aby byl na poli pohlavního života dobře a i prakticky obeznámen. Dívky se zajímají více o lásku a vedle toho o sociální postavení ženy a jeho mravní pozadí v poměru k muži. Jak u hochů, tak i u dívek lze ovšem konstatovati i vlivy literatury a veřejných diskusí stranických i politických.

Hodně ostré jsou rozdíly mezi hochy a děvčaty otázky týkající se zejména prostituce. Otázky čís. 29—31 jsou od hochů, otázky čís. 32—35 od děvčat. Hoši se ptají opět odborně-prakticky, objektivně, dívky dotýkají se prostituce více subjektivně, vidí prostituci jako zlo, které by se mělo odstraniti.

Weissenberg vidí v těchto projevech pohlavního zájmu dětí předně doklad toho, že dítě jest v jádře sexuálně čistě smýšlející a do věku 12 let jest sexuálních zájmů vůbec prosto. Naopak však tam, kde sexuální zájem jest již probuzen (po 12tém roce věku), jest velice živý a opravdový. »Děti více vědí nebo alespoň chtějí více vědět, než by se zdálo.« Tohoto přirozeného zájmu má býti využito přímo v jeho bezprostřednosti a živosti při t. zv. pohlavní výchově. Nesmí se s ní však začínati dříve, než tento zájem zde jest. Věk 12 let, by se zdál býti počáteční hranicí. Tato výchova musí ovšem býti rozličná podle pohlaví: hochy zajímají jiné otázky než děvčata. Má-li býti pohlavní výchova správná, musí zachytiti skutečný zájem dítěte. Velice výmluvným jest v tomto ohledu přání napsané na jednom z lístků: »My, skupina děvčat, prosíme, abychom byly poučeny ne o onanii, která spíše zajímá hochy, protože je mezi nimi více rozšířena, ale o menstruaci. Některé z nás četly Forelovu Sexuální otázku, ale i tam jest mnoho o onanii a jen málo o menstruaci. Prosíme, pokud možno, projednati s hochy a s děvčaty jen to, oč dotyčné pohlaví má největší zájem...« — Zlatá slova prý, která podle Weissenberga by si měli dobře zapamatovati všichni, kteří mají s dětmi co dělat. —*ký.*

Slovanstvo

Jaroslav Adlof:

Několik obrázků o slovanském zdraví.

(»Mladý Slovan hledá svůj svět.« IX.)

Při veškeré oblibě a úctě k číslům nemůžeme nadepsat tuto úvahu tak, jak bychom chtěli, titulem »několik čísel o slovanském zdraví« nebo nějak podobně. Bylo by to jistě vědečtější a asi vůbec správnější uvésti čísla statistik a teprve podle těchto čísel skonstruovat obraz, diagramy, křivky, ale jednak to vůbec nejde a i kdyby to šlo, nebyli bychom asi mnoho blíže pravdě, měli bychom jen tu pravdu vyjádřenu v číslech.

Myslíme totiž, že konec konců nestačí nebo nelze měřit vždy zdraví národa na centimetry nebo vážit je na kila. Doba, kdy lidem imponovali jako symbol a vzor zdraví bohatýři, kteří dovedli házet nebo »pohrávat si palicí čtyřicetipudovou«, což jest asi tak našich šest set padesát ubohých kilogramů, jest už příliš dávno za námi, byla-li kdy vůbec. Kdybychom chtěli posuzovat zdraví moderních »bohatýrů«, neužili bychom asi vůbec už hrubé váhy, spíše bychom použili — zkoušky krevní podle metody Bordet-Wassermannovy, neb doba je taková i bohatýři jsou dnes tací...

Otázka, kterou bychom chtěli položit, je: opravňují

nás naše zkušenosti z doby válečné a kusé naše vědomosti z doby poválečné, abychom nejen věřili, ale byli i pevně přesvědčeni o tom, že my Slované jsme oproti rasám jiným, Anglosasům, Germánům, Románům a pod. rasou mladší, zdravější a tedy zkrátka »rasou budoucnosti«?! Jsou Slované rasou s jádrem nade všecky ostaní zdravým a pevným, jak hlásali našim otcům staří slavjanofilové a jak dokonce věřili i někteří z našich nepřátel?

Nebylo by dobré, čekati až nás přesvědčí cizina o tom, jací jsme, nebylo by dobré čekati, až cizina nejen položí tyto otázky, ale hned bude odpovídat. Nemělo by smyslu čekati na statistiky, kterých se možná ani za deset let nedočkáme, neboť není řečeno, že každá vědecká statisika musí být cenná a pravdivá, proto vyhýbáme se dokonce úmyslně i statistikám dnes na př. z Ruska oficielně podávaným, neboť jsme přesvědčeni o tom, že mnohé věci vypadají jinak i tehda, dívá-li se na ně Čechoslovák v Moskvě sedící a dívá-li se na ně Čechoslovák jen trochu dále na západ položený. Statistiky české samy o sobě nemají, pokud vůbec jsou, bez rovnocenných statistik polských, jihoslovanských, bulharských a ruských, pokud tyto — nejsou, valné ceny. I kdybychom chtěli, nemůžeme se tedy ani vlastně nad statistikami slovanskými v oboru zdraví zamysleti. Ostatně třeba doznat, že ani před válkou neusuzovali jsme o slovanském zdraví a jeho budoucnosti podle přesných vědeckých statistik. Před válkou jsme to zdraví jaksi přímo hmatali, bylo to něco na první pohled jistého, skoro nesporného, když přece jsme viděli o sokolských sletech, že my Slované jsme »větší« než na př. Francouzi nebo Italové. Jak malí byli ti naši konkurenti, gymnastové francouzští, ať už to bylo na zemi či ve veletočích na hrazdě! Byli jako pírko, za to když našinec Čech, nebo dokonce Rus mohutným kmihem nabral na veletoč, prohnula se žerď hrazdy, div nepraskla!

Ano, na první pohled to věru vypadalo jako kypící zdraví a také jsme tím byli jak se patří nadšeni. I v odborných posudcích (př. Památník sletový n. j.) najdeme po tomto názoru stopy. To prý »jen Rus« nebo »jen Slovan dovede«. Ještě dnes setkáme se mezi našimi lidmi s těmi, kteří říkají, že »až Rusové« nebo až »my Slované« se pustíme do závodů jako ti ostatní, Angličané, Američané nebo Finové, pak »svět bude náš«, protože prý máme k tomu disposice svým zdravím. Ale válka leckde opravila naše názory a tak opravila je i v této věci. Mohla nás sice poučiti již válka ruskojaponská, že velikost nemusí být vždy příznakem velkého zdraví, ale nepoučila nás. To hlavní poučení zůstalo vyhraženo až válce světové, kdy mimo jiné podán byl na příklad překvapující poněkud důkaz o tom, že ten maličký lehký Francouzek dokázal nejen tolik, ale více, než ten velký slovanský Rus. Nejen snad v otázce duševních schopností, čistě fysicky vzato, nebylo viděti pražádného zvláštního slovanského zdraví ve světové válce, nebylo možno chlubit se, že »jak je patrno, jsou Slované rasa nejmladší a tedy nejzdravější«. Ba dokonce ani v otázce pasivní zdatnosti a vytrvalosti nevynikli Slované co rasový celek nijak nad rasy ostatní, neboť houževnatost srbského národa, která snesla pochod hladu Albanií a vydržela, nemůže být přičítána největším kmenům slovanským, Rusům nebo Polákům, a konečně i jiné některé národy (Belgičané) lecos ve světové válce vydržely.

S hlásáním budoucnosti mělo by se vůbec postupovati velice opatrně, ať už běží o jedince či o celé národy. Budoucnost má konečně každý a pochybujeme, že někdo měl budoucnost nejbudoucnovatější, buď si to nějaký Slovan či kdo jiný. Umírají ve světě i mladí a zdraví tvorové, zdraví a mládí samo o sobě nezaručuje žádnou zvláštní budoucnost ani jednotlivcům ani národům ani rasám.

Ale i kdyby to byla pravda, že k »budoucnosti« stačí mládí a zdraví, je třeba ptát se, kdo a jakým způsobem dokázal nebo dokazuje, že Slované jsou nějak obzvláště zdravá rasa. Položili-li bychom tuto otázku různým lidem, dostali bychom asi velmi různé odpovědi, mezi nimi některé nám naprosto nepříznivé. Je to zajímavé, že až dosud žádný Slovan se nad fakty nám nepříznivými mnoho nepozastavil, a přec na příklad fakta statistik amerických jsou pro Slovany přímo vražedná. Američtí eugenikové totiž vůbec nejsou přesvědčeni, že Slované jsou rasa »kypící zdravím a silou a nadějností«. Ve statistikách amerických, uveřejněných při bojích proti evropské emigraci, paradují Slované mezi národy nejméně žádoucími a nejméně zdravými. Věru těžko by bylo mluviti o nápadném zdraví národa ruského v Americe, když vám ukáží statistiku, dle níž ruští emigranti jsou na druhém místě mezi národnostmi, které plní americké blázince, když vám ukáží statistiku, dle níž ruští emigranti jsou na druhém místě v statistice padoucnice, epilepsie, choroby Dostojevského; těžko operovat zdravím, když jiná statistika praví, že v počtu slabomyslných v Americe největší slovanský národ dokonce vede na prvním místě, ve statistice úhrnné zločinnosti na místě třetím a shrneme-li všecky nezdravé vlastnosti do celkové klasifikace, že zůstanou jen Irčané ještě horší! Zatím co u nás, mezi Slovany, jsme si navzájem všichni velice, až převelice zdraví, zatím Amerika podle svých docela objektivních a nestranných předválečných statistik klade největší a v našich očích nejzdravější, nejmladší národ ruský na druhé místo mezi národy zatíženými, nezdravými! Ať už by se snad dalo tu a tam něco vytknout té či oné americké statistice, nikdy toho nebude tolik, aby tyto předválečné americké statistiky pozbyly svých fakt. Snad by se někde něco snížilo, ale v celku nebude asi obraz mnoho změněn. Dobíhá-li někdo poslední nebo předposlední nebo třetí od zadu v závodě, kde běží padesát či sto lidí, není tu už mnoho rozdílu mezi nimi posledními.

V Americe dívali se odborníci v otázkách zdraví asi spíše na krev než na bohatýrské svaly, házející sem tam pudovými závažími. A proto Amerika se dnes brání na základě dobrozdání svých eugeniků emigraci nejnadějnějšího plemene slovanského jak jen může. Neběží jim tak o hrubou tělesnou sílu, ale o zdravou krev! Přistěhovalecký zákon Johnsonův bere za základ svých počtů emigraci z r. 1890, povoluje v dnešní době jen určité procento, jehož výška se řídí právě tím americkým odhadem zdraví toho onoho národa a národy slovanské vesměs byly tímto zákonem odhadnuty velice nízko. Zatím co nový emigrační zákon připouští letos do Ameriky na př. 77 tisíc Angličanů nebo 50 tisíc Němců, připouští jen 8900 Poláků na místě 30.000 z dob dřívějších, a to Poláci jsou na tom nějakou náhodou politickou nebo nepolitickou (Paderewski?) ze všech Slovanů nejlépe. Československu, dík kulturní i jiné zaostalosti Slovenska pod režimem maďarským povoleno místo 14.300 jen 1.900 emigrantů, Rusku místo 24.400 jen 1.800 (!), Jugoslávcům místo 6.400

jen 800. Z ostatních národů a ras jsou jen Italové odhadnuti podobně nízko, místo 42.000 jen 3.900 emigrantů je dnes vítáno přívětivým kynutím novoyorské sochy svobody, nemluvě o Balkánu, který vůbec je v celé Americe politicky i zdravotně nevítán.

Jak to je možno, že Slované jsou »zdraví« jen v očích střední Evropy a Východu a jak to je možné, že toto zdraví mizí směrem na západ tou měrou, že v Americe »nejzdravější a nejnadějnější národ slovanský« plní blázince, vykazuje slabomyslné ve velikém počtu, je na druhém místě mezi nejhoršími?? Je to pravda či není to pravda? Tato čísla amerických statistiků nelze odbývati frázemi o tom, že »cizina ruskou duši nemůže pochopit«, nelze ani mluviti o zlobě nepřátel ani o útisku ani o cizích ideích, které jsou »naočkovávány« nějak uměle, neboť v Americe je stejná volnost a stejný útisk pro všecky rasy a zdravý a zdatný člověk ani v Americe nedostane se do — blázince.

Otázka zdraví souvisí obyčejně současně i s otázkou čistoty jednotlivce. Aspoň půl zdraví je prostá čistota, praví přísloví. A toto heslo platí pro národ ještě více než pro jednotlivce, neboť je známo, že některým jednotlivcům může dokonce i špína jíti jak říkáme k duhu, ale není znám národ, jemuž by svědčila špína. Kraj, město nebo národ nesmí si dovolit špínu bez trestu na svém zdraví. To je skoro zákon, neboť špína v národě znamená epidemie, nákazy atd.

Otázka vodovodu, kanalisace, mýdla a alkoholu jsou vlastně hlavní měřítka zdraví té či oné země a jedno s druhým tvoří často nerozlučný řetěz. Ani elegance, krásné toiletty a podobné věci nemění ničeho na věci. Tak na příklad jistě nepodezřívá nikdo elegantního šviháka, který pije alkohol jen v nejvybranější formě absinthu nebo šampaňského z toho, že takovýto švihák brzo ráno jde dennodenně pod studenou sprchu, ba ani bychom nevěřili příliš na velkou spotřebu těch nejlepších anglických mýdel v tomto případě, spíše tak ještě bychom věřili v užívání nejlepších francouzských voňavek nebo pudru.

Národ sestává z jednotlivců a podle toho, jak se tito jednotlivci myjí nebo nemyjí, lze mluviti o národě tak říkajíc mytém nebo doslovně špinavém, při čemž je ještě možna kombinace: národ »mytý, navoněný a nenavoněný« a zajímavější ještě kombinace národ »špinavý, ale navoněný«. Voňavky bývají v každém případě nejraději francouzské.

Bylo by absurdní v otázce čistoty hledat učenými teoriemi »vliv země, podnebí, rovin nebo hor«, bylo by odvážně vymlouvat se na druhého, imaginárního přítele nebo nepřítele, neboť nedovedeme si představiti zlobu nepřítele tak velikou a tak důkladnou, že by se starala i o to, aby se národ nepřátelský nemyl. Bylo by odvážno tvrdit, že Holanďané jsou proto tak čistotný národ, že jsou u moře a u průplavů. Benátky jsou také u moře a také u průplavů a mají tam dokonce vodu teplejší a přes to neslynou Italové benátští žádnou holandskou čistotností.

Francouzská voňavka a anglické mýdlo jsou dvě rozdílné věci, které se leckdy přímo navzájem vylučují. K voňavce spíše hodí se pudr než mýdlo, to je běh přirozenosti lidské, a svědčí to jen o nepochopení zdravotnictví, že nezabývá se nikdy otázkou voňavek a pudru s této stránky čistě vědecky... V Americe mají své statistiky o nákladech na voňavky a pudry, ale zároveň mají také statistiky o mýdle, o bytech s koupelnami ani nemluvě, neboť koupelna je v Americe nezbytností, už považíme-li ty miliony Fordek, v nichž se lidé zapráší tak, že nespokojí se pak jen prostým navoněním se do večerní společnosti bez vykoupání. Doba francouzského rokoka není v Americe sportovní vůbec myslitelna.

Snad zdá se někomu, že odbíháme od věci, ale můžeme ujistit, že děje se to úmyslně. Nejsou-li čísla o slovanském zdraví, nutno aspoň naznačit, v jakém směru bychom čísel potřebovali, abychom mohli lépe rozumět některým skutečným obrázkům ze slovanského zdravotnictví. Jeden takový obrázek podává Dr. Kramář ve své knize »Ruská krise«, asi ve třech řádcích: »Jakmile se jen poněkud upevnila vláda Denikinova, už přivezly zejména italské parníky spoustu nejrůznějších zbytečností pro dámy, voňavky, moderní látky, lakované boty atd. a cizí tito obchodníci dávali si za to platit šílené peníze...« Když na další stránce popisuje Dr. Kramář, že »nedovede říci, jak mu bylo«, když z Paříže, kde byly hostince zavírány o desáté hodině a všechen život byl vážný, octl se na Donu a viděl tancovačky do rána, pak vidíme, že otázka po voňavkách souvisí někdy přímo se zdravím národa. Vezměme si k tomu citát z Masarykových pamětí a uvidíme, že ani nebudeme již po statistikách v číslech příliš toužit. Masaryk píše: »Vykládal jsem, že se ruské dynastie a třeba jen místodržitele bojím, že Rusové svou neznalostí poměrů a osob, svým absolutismem a svým rozmařilým životem naše rusofilství brzy pocuchají«. — (Svatkovskij) charakterisoval ruského velkoknížete na Pražském Hradě velmi případně (»šampaňské, francouzské maitressy« atd.).« — Myslíme, že tyto věci mluví stejně názorně o zdraví slovanském jako leckterá čísla vědecké statistiky.

Byli jsme překvapeni poněkud, když po ruské okupaci Lvova r. 1915 dostali jsme ke koupi poměrně dobrý až výtečný ruský čaj, dobré až výtečné ruské papirosy, ale nedostali jsme vůbec žádné lepší mýdlo ruské! Ani kousek dobrého toiletního mýdla, to co bylo bylo špatné, někdy silně navoněné, ale jinak to byl brak. Pamatujeme se, že vezli jsme jako praví Slované domů na dovolenou trochu čaje a papiros ruských, ale žádné ruské mýdlo. Snad to není jen náhoda, že obyčejné československo-neslovanské mýdlo Schichtovo, ono známé mýdlo »s jelenem« bylo lepší kvality, než nejlepší mýdla ruská, zůstavší ve lvovských krámech po okupaci r. 1915. Bylo možno chlubit se, a také jsme se chlubili — doma ruským čajem a ruskými papirosami, ale nebylo možno chlubit se ruským mýdlem.

Dnes ovšem je nám jasno, že rozvoj průmyslu mydlářského co do kvality i kvantity souvisí těsně s rozvojem vodovodů, koupelen, kanalisace. Země, kde desetitisícová městečka nemají ani vodovodů ani kanalisace, ani koupelen ba ani záchodů, nemůže míti zajisté žádnou továrnu na mýdla světové pověsti, jako je na př. anglická továrna »Sunlight Soap«. Místo čísel podáme jen dva maličké obrázky, jak vypadá ta věc v praxi. Městečko či město Vladimir Volynskij má asi 10.000 obyvatel. Aby docíleny byly v rakousko-německé etapě aspoň ucházející zdravotní poměry, bylo dáno vojenským velitelstvím obyvatelstvu dříví na zřízení záchodů nebo latrin ve městě docela zadarmo. Výsledek této akce byl, že zvláštní vojenské patroly chodily městem ráno i večer a chytaly obyvatelstvo

židovské i slovanské, které chodilo jen tak — okolo latrin.

Také když objevilo se někdy v časných hodinách ranních na ulicích města vojsko s bajonety a uzavřelo některou část města kordonem, nebyla to žádná zběsilá persekuce politická. Obyčejně současně objevili se na scéně sanitáci, kteří vnikali směle a odvážně do domů a vyháněli udatně všecky lidi ven do ulic, směrem k odvšivovací stanici. Neboť při »náramném zdraví národa« nejsou někdy myslitelny jiné metody, chceme-li omezit nebo zastavit epidemii tyfu skvrnitého...

Jiným obrázkem může nám býti městečko Berestečko nad Styrem, také prý asi deset tisíc obyvatel a krásný zámek podle francouzského slohu. Nebyli jsme v tom zámečku, ale jeden z našich nejlepších přátel nás ujišťuje, že i štáb, ubytovaný v tomto zámku, musil si dát zřídit v zámku to, čeho tam nebylo — latrinu. Tak bylo na zámku, zatím co obyvatelstvo místní chodilo a chodí zajisté dodnes tak jako za doby praotců na stráň nad řekou Styrem. Je odtud krásně vidět na řeku a rostou tu na jaře fialky.

Ale tohle snad prý jsou jen povrchní dojmy, ač na př. už dosti dávno před válkou zmiňoval se o této stránce velice ostře místy ve svém cestopisu po Ruském východě Čechoameričan Jung. Snad je to jen zevní pohled, ale přiznáme, že nemyslíme, že by dnes bylo jinak i s pohledem na tu »zdravou krev«, dívali-li bychom se s hlediska zkoušky Bordet-Wassermannovy. V této otázce je vůbec téměř nemožno získat poctivé statistiky. Ani na západě není to možno, ve Francii prý lékař ani nemusí napsat diagnosu při úmrtí, a nejen ve Francii, ale po celém světě každý zatajuje nemoci jako syfilis, kapavka a pod. Lékařsky školený člověk však dovede si představit často jen podle stručné zprávy, jak vypadá asi skutečnost tohoto »zdraví krve«.

Vondráček ve své poctivé knížce o Rusi píše:

> »Již v prvních měsících mého pobytu na Rusi jsem potkával lidi s obličeji ohyzdně znetvořenými, bez zubů, bez nosu neb s nosem vmáčknutým do obličeje a jiné a jiné případy. To jsou známky neštastných pohlavních nemocí; celé gubernie jsou zamořeny, nejvíce prý Saratovská a pak hlavní města. (Pozn.: Zajímavé je, že v této gubernii byl vydán a pobyl krátký čas v platnosti onen proslulý výnos o socialisaci žen!) Válkou se tyto neřesti ještě rozšířily a za revoluce ještě víc. Doktor, zaměstnaný v centrálním úřadě sanitním (1916—1917), píše, že za dva měsíce revoluce případy syfilisu dosahují počtu set tisíc... Vojáci pak přijdou domů... O kapavce se ani nemluví...«

Dovede si někdo představit, jaké následky má a musí mít »takováto revoluce« na krev národa? A to když současně chybí lékaři a chybí léky a lid žije jako v městečku Vladimiru Volyňském nebo Berestečku nad Styrem?

Nelze mluviti o slovanském zdraví bez zdraví národa ruského, a co máme pak říkat, když nevíme, jak je to s tímto zdravím, je-li to ještě zdraví? Jaké může být zdraví slovanské, když daleko největší kmen slovanský, Slovanstvo ruské, prošlo zdá se nejen strašnou revolucí ducha, ale i strašnější možná revolucí krve? Jaké bude zdraví bez vodovodů, kanalisace, mýdla, čistoty, bez lékařů a bez léků?

Jsou choroby, které ovládne buržoasní zdravotní policie dobře vyzbrojená a organisovaná počínaje školeným svědomitým lékařem v nejzapadlejším kraji a konče laboratoří světové vědecké pověsti. Taková policie ovládne tyfus, neštovice, choleru, mor, omezí infekční choroby na minimum. Taková západní policie dovede ovládat mor, neštovice a jiné nemoce i na východě, jako na př. Angličané v Indii musí činit, neboť zdá se, že východní filosofie ať už Tolstojova či Thákurova je vůbec jaksi vyšší než aby se starala příliš o věci těla. Ale ani ta bezvadná západní policie zdravotní nedovede docela ovládnout choroby, jako je tuberkulosa, a zejména pak syfilis a gonorea.

Kolik je tuberkulosních mezi jedním milionem šesti sty tisíci sirotky na Rusi, kteréžto číslo asi před rokem uvedla vdova po Leninovi Krupskaja? Kolik je mezi nimi pohlavně nakažených? Kolik jich zraje pro blázinec a kolik pro vězení? Co je pravdy na tom, že dle jednoho sovětského odhadu je na Rusi asi šest milionů osob nemocných malarií? Nepochybujeme ani dost málo o tom, že mnohé vesnice ruské jsou sesifilisovány skrz naskrz, jak o tom přinesly citát z kijevského sovětského deníku Nár. Listy v dubnu t. r. Ale kam až? Jak daleko do krve národa vnikl jed?

Jak mohla by ovládnout tyto věci teprve se tvořící sovětská zdravotní policie, věru nevíme. Propagací, literaturou ba ani poučením sebe lepším nevyléčí se syfilitik, nevyléčí se ani lehčí choroby. Nestačí tu ani žádný doktorský diplom, upečený americko-ruskou rychlostí. Nestačí propagace tam, kde je třeba lékařů a léků, nestačí hlásat čistotu tam, kde není vodovodů, kanalisace a mýdla. Je to zoufalý boj, který vede dnes zdravotní komisař v Rusku; nejzoufalejší při tom je, že je to boj za zdraví »nejzdravější« nejmladší a nejnadějnější prý rasy — slovanské!

Dopisy

Inteligence a politika.

I.

Pane redaktore,

dovolte mi laskavě několik poznámek k dopisu pana Er. F., který by mohl mnohého omýliti.

Vypadá to velmi rozumné a správně doporučovati inteligenci raději positivní účast v dosavadních stranách a práci uvnitř stran než negativní postoj nebo dokonce aktivní odpor k nim v nové straně. Je to konečně oblíbená (ovšem neupřímná) výzva stran samých a dokonce dosti inteligentů ve svém idealismu stalo se horlivými straníky pod dojmem této iluse.

Nepochybuji, že tato výzva je míněna vážně a upřímně, ale má velikou chybu: nepočítá se skutečností. Skutečnost je totiž taková, že nynější koaliční strany o žádné zlepšení uvnitř nestojí a žádného také nepřipustí, poněvadž jim o žádné lepší snahy nejde, jim jde jenom o moc a o kořistění z ní. Jaký vliv má práce Englišova a Benešova a jich přátel na jejich strany? Co dokázal ve straně Bartošek a jeho druhové? A nemohou-li se už dnešní slušné živly ve stranách uplatniti, jak by se mohly uplatniti ty nové? Dnešní strany koaliční jsou založeny oligarchicky a hledají nemyslící hlasovací materiál. A za takový materiál inteligence sloužiti nemá a proto v koaličních stranách není pro opravdovou inteligenci místa.

Pan Er. F. se mýlí, myslí-li, že největší odpor proti koaličním stranám vyvolávají ty neb ony jejich chybné činy. Nikoliv! Největší odpor právě vyvolává nedemokratič-

nost stran uvnitř nich samých, jich oligarchické založení„ ta fouňovská politika domýšlivých primadon, které myslí, že mají patent na rozum a nepotřebují dbáti mínění a zkušeností těch, za něž jednají a o jichž osudu chtějí rozhodovati. Toto šlapání demokratismu, to povýšené přehlížení veřejného mínění a obecného zájmu, to je to, co pobuřuje, poněvadž v tom je pak původ té osobní, rodinné a stranické politiky, která vyssává stát.

Tedy vstupem do koaličních stran a prací v nich inteligence se neuplatní, neboť stranická oligarchie dovolí jim jen, aby sloužili za nějakou odměnu vedoucí klice. Mnoho inteligentů se k tomu propůjčuje, ale většina se vzpírá takové úloze a stojí proto mimo strany. Bohužel ve volbách tito nestraníci dosud posilovali strany, které odkázány jenom na své straníky, propadly by na stupeň bezvýznamnosti a neškodnosti. Když nestraníci — a to je většina voličů — nedají ani hlasu těmto stranám, pak se dokáže tolik, že ty hloupé, domýšlivé politické primadony budou osamoceny, budou generály bez vojska a stanou se neškodnými. A připraviti koaliční strany aspoň o hlasy nestraníků a lepších straníků musí býti přední snahou inteligence v příštích volbách, chceme-li rozraziti tu oligarchii, která si stát spachtovala, a chceme-li opravdovou demokracii ve stranách i mezi stranami.

Přirozeně bylo by výhodou a vyhovělo by se tak národní potřebě, aby žádný hlas český nepřišel v niveč, kdyby tyto hlasy nestraníků a nespokojených straníků se soustředily — *nová strana mohla by býti vítaným koncentračním bodem v tomto závěrém zápase proti koaliční diktatuře.* Ona mohla by podchytiti hlasy těch, kdož by z oposice proti koalici buď nevolili nebo volili strany zvané protistátní. A příští koalice bude pak vypadati jinak, když nynější vládci budou odkázáni na sílu jenom svých straníků a na spolupráci s novými nekompromitovanými živly, pod kontrolou nové strany.

Nebude-li takové strany, pak ovšem nezbývá odpůrcům koalice než absence, resp. neplatné lístky. Vznikne-li tím nějaká škoda, nebude to vinou těch, kdož si nechtějí dáti diktovati, aby volili násilníky a korupčníky, nýbrž vinou nynějších stran, které se nestaraly o demokracii a poctivost v dosavadní politice. Není jiné cesty k tomu, aby koalice byla donucena ke změně lidí a metod. A všecky obavy z tohoto »nebezpečného stanoviska politické negace« jsou přehnané: parlament se státotvornou pracovní většinou se vždycky najde, třebas i za cenu dvojích, trojích voleb — nebuďme jen tak malověrní a malodušní, tak nevlastenečtí, abychom věřili, že v našem národě jest jenom pět chlapíků, kteří rozumí politice a bez nichž národ byl by nahromadě!... Byla by to ubohá víra o potenci národa! Proto nebude ani žádným neštěstím, když oposice k nynější koalici projeví se odevzdáním hlasů i pro jiné strany oposiční (komunisty), čehož se pan Er. F. a mnozí jiní tak zbytečně hrozí. Národ má zdravější jádro a větší sílu než si političtí agenti sami myslí.

Jinak lze s panem Er. F. souhlasiti, že spolupráce inteligence a dělnictva přinesla by mnoho užitku. Nová strana inteligence by se nesměla té spolupráci vyhýbati a jistě by se nevyhýbala.

B. H.

II.

Pane redaktore!

V 33. čísle »Přítomnosti« zavrhuje p. Er. F. utvoření samostatné strany inteligence a navrhuje inteligenci, aby vstoupila do stran socialistických, kde prý je jedině její místo. Při tom uvádí za výstražný příklad Rusko, na kterém je vidět důsledky isolace inteligence od širokých vrstev lidových (rozuměj socialistických).

Předně pokud se týče uvádění Ruska za příklad, jest toto srovnání při nejmenším nevhodné. Náš lid, pokud jmenujeme jím široké vrstvy obyvatelstva, které podléhají vedení vůdců, není založen »po rusku«, má větší schopnost samostatného myšlení a jednání, jakýsi určitější kořínek povahy než mlhavý a rozjímavý ruský člověk. Naši lidé jsou již naproti tomu na tom stupni vývoje, kdy chtějí sami vidět před sebou něco solidně reálního, co je v souladě s jejich určitou představou, s jejich již vyhraněným přesvědčením. Z toho důvodu nemá — podle mého soudu — u nás již inteligence podobného širokého specielního úkolu (vyjma snad na Slovensku), aby byla světlonošem nižšímu lidu. Naše inteligence však, aniž by v tom smyslu aktivně si zapůsobila, přece ten vliv míti bude, vždyť vlastně u našeho národa z těch nejprimitivnějších a nejnižších vrstev sama povstala. Ona tedy nemůže ve svém celku nikdy přejíti v majetek stran socialistických, jak si přeje p. Er. F., nýbrž si bude určovat svoje místo dle jiných hledisek.

Soudím, že pojem inteligence jest pojmem více soukromým než všeobecným, více věcí ducha než vnější dekorace. Inteligentní člověk může býti v každé straně, tedy i ve straně komunistické nebo klerikální, a mohou býti v té straně též lidé bez inteligence. Obyčejný dělník může míti někdy větší inteligenci než majitel továrny, řekněme na mýdlo nebo na uzenářské zboží, který se hlásí k národně demokratické straně. Sklon k té nebo oné straně řídí se jinými zákony. Každý člověk vybere si tu stranu »za svou«, která se nejvíce blíží jeho představě o uspořádání společnosti, v níž žije, a konečně též jeho myšlenkovému prostředí a — ne v neposlední míře — jeho majetkovým poměrům. Do socialistických stran půjde tedy jen ta část inteligence, jež jest svým smýšlením socialistická. Ostatní část bude pak v jiných stranách.

Tím se dostáváme zase zpět k původní otázce, o které jsem se chtěl zmínit, totiž o samostatné straně inteligence, po které v »Přítomnosti« několik účastníků ankety touží. Na základě toho, co jsem výše načrtnul, nemyslím, že by podobná myšlenka zřízení nové strany jako výlučně pro inteligenci měla naději na úspěch. V tom dávám za pravdu panu Er. F., že inteligence je příliš individualisticky vypjata, než aby jí stačily hranice této strany.

Naproti tomu mnoho z našich vrstevníků sympatisuje s bývalou stranou realistickou. Mnoho občanů pociťuje velký skok v názorech národní demokracie a českých socialistů (viz též malé strany: živnostenské, Domova); mnozí z nich by rádi viděli oživení bývalé realistické strany v nějaké obměně, jako straně liberální, straně, která by patřila snad středním a polostředním inteligentním vrstvám národa, avšak — dříve než budeme její schopnost životní této strany dále vyvíjeti, uvažujme trochu všeobecněji o stranách.

Každý národ jako společnost lidská uzavřená v sobě, jest tedy rozdělen na určité vrstvy obyvatelstva čili strany, které se dobou a poměry mění a utvářejí, krystalisují a přeměňují. Před sto lety byly u nás jiné strany než dnes, jiné byly ve Francii a jiné v Číně. Vždy však tyto strany byly výsledky své doby a svých poměrů.

Moje přesvědčení, které mám, je, že strany netvoří lidé a vůdci, nýbrž že vůdci jsou pouze režiséři, kdežto existenci strany podmiňují životní poměry, existenční podmínky jako u každého organismu. Jsou-li podmínky, strana žije a zkvétá, nejsou-li, strana se nevyvine přes určitou mez, velikost a máme tu stranu malou nebo frakci.

Strany se vyvíjejí jako se vyvíjí lidstvo, a to jde dnes pod vlivem změněných a stále se měnících hospodářských poměrů vlivem vzrůstu technických vynálezů a vymožeností. Víme, jaké budou technické pokroky za 50 let? Vynález parního stroje změnil hospodářské poměry mnoha států a je mimo lidský mozek odhadnouti dosah budoucích vynálezů. Programy stran a různé sociální vymoženosti obsažené případně v programech

těch stran, mohou žíti ruku v ruce jen na základě skutečných daných poměrů, a ne na základě jakési lidské teorie, kterou nový technický vynález přivede úplně na jinou kolej, neboť na základě tvrdošíjné fanatičnosti dříve, dokud nebylo dělnictva, před industrialisací, v takovém počtu jako dnes, neexistoval socialismus, přes to, že na panstvích se robotilo a na pány nadávalo. Teprve rozmnožením počtu dělnictva ve státech vyvinul se dnešní socialismus a organisování dělnictva. A takových příkladů je bezpočtu, jak se strany vyvíjejí, a jaké musí býti v občanstvu předpoklady pro existenci strany.

Nová strana realistická, liberální by musila tedy míti dostatečný základ ve svých členech. Kdyby ho neměla, byla by to strana malá, která by neměla významu, neboť by při dnešním stavu demokracie byla prostě přehlasována. Bylo by nutno předem sondovati půdu, zda nová strana je schopna života, vypočítati a kalkulovati na základě statistiky a všech možných dokladů, k d o by všechno mohl býti jejím příslušníkem, kolik jest dnes občanů podobně smýšlejících v levém křídle národních demokratů a kolik v pravém křídle národních socialistů a kolik by přišlo v úvahu z inteligence sociálních demokratů. Otázka je složitější než se zdá na první pohled. V několika číslech »Přítomnosti« také několik čtenářů nabádá k větší promyšlenosti celé akce, a dodal bych tedy k tomu ještě něco: Netoliko rozumu a rozvahy je k tomu zapotřebí, ale také vytvoření určitého příznivého ovzduší (prostředí) mezi tou částí národa, která by přišla v úvahu.

Dnes máme ještě zkreslený obraz naší společnosti vinou poválečných hospodářských poměrů. — Chcete, aby některý státní zaměstnanec nebyl, dejme tomu, komunistou? Bude-li spokojen, může z něho být největší národní demokrat. — Návratem mírových poměrů bude se měniti také obraz rozvrstvení národa dle politických stran a jedině dle tohoto klíče, vzhledem k očekávanému blahobytu nejširších vrstev národa, dá se otázka zřízení strany realistické-liberální p o d ů k l a d n é d i a g n o s e p o m ě r ů, p r o v h o d n ý o k a m ž i k řešiti. K tomuto okamžiku m o ž n o j i ž d n e s p r a c o v a t i; kdy však skutečně tento okamžik nastane, nutno svědomitě a s velkým ohledem na budoucno teprve blíže stanoviti, a spoluprací nadaných a všeobecně známých lidí ho připravovati. Ing. *Jur.*

Mládí v politice.

I.

Velectěný pane redaktore!

Prosím, abyste mi prominul, že zase jeden nenapravitelný psavec Vás obtěžuje. Jsem odběratelem, hlavně však čtenářem »Přítomnosti«. Neumíte pochopiti, jakou dětinskou až radost jsem měl z toho, že jsou názory a program »Přítomnosti« tak blízké mým! Tím spíše však pochopíte, že mne tak dalece mohla zarmoutiti ona redakční poznámka o volebním právu 21tiletých ve 27. čísle, pod nešťastným dopisem p. Karla Čejky!

I mně je teprve 22 let, a dotkl se mne hluboce Váš, tvrdím, mylný závěr, že mladí zklamali.

Netrvám snad na tom, abyste celý můj přiložený traktát uveřejnil, stačí, otisknete-li, co sám za dobré uznáte. Nebude-li ani to možno, stačí mi, či o to mi hlavně jde, když celou moji filipiku alespoň vydržíte do konce přečíst, a uznáte-li laskavě, že přece všichni mladí nezklamali! Věřte p. redaktore, že bude to pro nás ta největší útěcha a vzpruha k další práci!

Nesouhlasím a nemohu souhlasiti se všemi těmi dopisy kolegů 21—22letých, pokud litují svého volebního práva. Zdá se mi vůbec nepochopitelným, jak někdo může litovat, že má na něco právo?

Je-li to však důsledkem úvahy či názoru »ad impossibilia nemo tenetur«, chci se pokusit vyvrátiti ji ze základů. Nevěřím, že ten, kdo má ujasněné pojmy: národ, národní život, stát, dějiny, kultura, by neměl zájmu o politiku. »Vždyť to, co dnes čteme v novinách jako politickou událost, zítra již budou učitelé vykládati dětem ve škole jako vážnou historii.« Hanbil bych se, kdybych jednou měl říci (řekněme třeba zase »svým« mladým), jako »starý«: Ano, byl 28. říjen 1918, ale já tenkráte politiku ignoroval, noviny jsem nečetl, politické spisy také ne, a tak z těch dob nevím nic! — Takým člověkem opovrhuji! Je pro stát a národ i lidstvo mrtvolou, byt i živoucí!

Tvrdím, že u většiny nás mladších lidí bylo to právě také časné volební právo, které nás přimělo, abychom nebyli jen klackovití a vzali občanský život trochu vážně. Myslím, že časné volební právo ještě teprve způsobí patrnou převýchovu mladých generací. Bylo-li již uznáno, že 22letý je již sdostatek moudrý, aby založil rodinu, pak musí býti tím spíše uznán za schopného dostatečné politické výchovy.

Kde a jak připravovati mladé k politickému životu?

Ač 22letý kluk, mohu přece z prakse své říci: Ve školách! hlavně středních! Berte při dějepise ve školách v úvahu ne tak panovníky a bitvy! Učte nás ale chápat intelektuální proudy v civilisovaném světě! Učte mladíky sledovati a hodnotiti politicko-hospodářské a kulturní proudy světové! Učte o encyklopedistech, učte o individualismu, kolektivismu a hospodářské expansi světové, a o vlivu toho všeho na události světové. Nemučte nás středověkem, ale učte nás znáti současnost! Zaveďte povinně národní hospodářství, teorie státu a občanské nauky do všech škol!!

Slevte spíše něco na Pythagorovi a přidejte něco z vědy státnické!! Učte nás mladé tomu co se kolem něho děje. Dejte již 16letým noviny do rukou. Učte je čísti noviny! Možná, že pak nebudeme míti sdostatek Archimedů, ale hojně rozumných občanů. Pro občanský život musí však vyjíti ze škol řádně připraveni všichni! Věřte, že pak nebude Jurigů a pod. individuí!

A teď slovo ke svým kolegům: Jak si počínati budu při volbách? Ježto musíme uznati, že nedostává se nám v tom případě s dostatek prakse, musíme voliti ne podle osob, ale jen podle celkového zorného úhlu svých národohospodářských, mravních, ethických a snad i náboženských poznatků, které jsme si studiem pilným osvojili. Nebudeme pro poprvé bráti v úvahu podrobnosti. Posadíme se na větší základnu:

Tedy: Úvahami každý na základě svých poznatků posoudíme, zda náš rozumový náhled blíží se více k programům občanských stran či socialistických! Zda jsme pro politiku evoluční, či revoluční! Zda se stavíme k státu vůbec jako společenské instituci positivně či negativně! (Doufám však, že tento bod nedá již mnoho práce pravému Čecháčkovi!)

Výslovně upozorňuji své kolegy, aby si nedali nikým splésti pojmy výslovně sociální a výslovně socialistický. Vzniká z těchto dvou pojmů, které se nápadně mísí, největší počet našich teoretických hlučných politických soubojů. Konečně promítneme závěry z výše uvedených bodů do svého individuelního přání, jakým bychom chtěli náš stát míti! Řekněme si jakou taktikou politickou chtěli bychom tento názor svůj realisovati. Posoudíme — můžeme — či dovedeme-li to — teprve nyní — které strany a hlavně osoby uplatňují taktiku, jeho taktice nejvíc odpovídající! A pak milý kolego, myslím, že už nebudeš se moci dlouho před urnou volební rozmýšleti!

Proč pro několik nepodařených názorů mladých házeti je všechny do jednoho pytle? A já se svými názory, vážená redakce, nejsem sám! Mám mnoho kolegů, svého věku, kteří se vskutku radostně připravují po stránce intelektuální k volbám, a bylo by osudovou chybou vzíti mladým to, co nutí je k sebevzdělání ve smyslu občanských povinností!

Já sám těším se nevýslovně, že mohu přistoupiti, právě že tak mladý, k urně a mohu si říci: Vidíš, tvé úmorné úvahy a

studia nebyly zbytečny. Uznává se tvá schopnost. — Nuže, spolurozhoduj! — Sám bych rád ihned politicky též aktivně pracoval.

J. K. H.

II.

Pane redaktore!

Anketa »Přítomnosti« o politice osvěžila v nejvyšší čas usínající zájem o veřejné věci. Politický pesimism rozšiřoval neustále svůj obvod.

Zejména my mladí potřebujeme věřit svému historickému poslání, musíme přemýšlet o cestách k němu vedoucích, musíme jeviti čilý zájem o veřejné otázky, tedy o politiku. Politika nesmí však býti pro nás pouze »organisování se«.

Masaryk v knížce Student a politika píše: »Studentem rozumím — aby nebylo nedorozumění — studenta akademického. Má se účastnit — nemá se účastnit politiky? Má se účastnit. Účastnit je ovšem slovo neurčité. Jistě mnohý student je vojákem a má podle obecného argumentu z této povinnosti právo také se účastnit politiky, vždyť vojenství je jedna z důležitých částí a složek politických.«

Účast mladých v politice má býti dle Masaryka theoretická, aby mohli rozpoznávat a rozsuzovat ideje politické, směry a mají se vzdělávat a připravovat, mají se rozhodovat logicky, aby mohli rozpoznávat a rozsuzovat ideje politické, směry a strany.

Každá otázka týkající se státu a jeho složení, otázka hospodářská, sociální a náboženská, vše co tvoří t. zv. veřejný život, musí námi býti studována. Zájem o denní události světové musí býti naší vysokou politickou školou. Rozumět ruské revoluci má větší význam, než znát dokonale Homéra. Historie je analysa minulosti, politika je akce přítomnosti. Nechceme pouze chápat, ale chceme též dělat a tvořit nové.

Politika přestane býti »politikaření« a stane se vědou. Mladí musí si osvojit již dnes aspoň elementární vědomosti sociologické, musí míti zájem nejen o organisaci společnosti, ale i o věci technické, umělecké. Konečně technika i umění je silným elánem politickým. Radio sblížilo více národy, než četné mezinárodní smlouvy.

Politika se vyvíjí a mění paralelně s celou společností, my jsme povoláni tyto změny spoluurčovat.

Kolektivistický charakter našeho století, vyvolaný dělbou práce a specialisací, rozboural poslední zbytky anarchistického individualismu. Vše děje se ve jménu kolektiva a k tomu je potřebí organisace, v našem případě politické strany. Ani strana nesmí se státi nehybnou organisací, ale musí vhodně přizpůsobovat svůj program době.

Nesouhlasím s absencí mladých v politice, nesouhlasím s pesimistickými názory o mladých.

Poznámka: Bylo by zapotřebí diskutovat na otázku: »Co je politika.«

Josef Řeřicha.

Vzdechy z úřednického stavu.

Vážený pane redaktore!

Vaše neobyčejně zajímavá anketa přiměla mne zúčastniti se jí také několika řádky. Jsem státním úředníkem a proto také dívám se na příští volby a politiku z čistě materielního hlediska státního zaměstnance. Sloužím republice už 7 let a mám za to měsíčně něco přes 800 Kč (se všemi přídavky) — vypočtěte si, prosím, jak z toho asi žiji. Pro nás »mladé« nevydala koaliční vláda ještě jediného zákona, který by nám jenom trochu usnadnil živobytí. Mám ženu a děcko, ježto však jsem se neženil podle předpisu do konce roku 1922, neberu na ně ani haléře (a dělalo by to měsíčně 200 Kč), ačkoliv staří páni s platy kol 3000 Kč rodinné přídavky dostávají doposud. Chtěl-li jsem se ženit, musel jsem zaplatit za byt ročních 3000 Kč (první rok dokonce 5000 Kč) a k tomu všemu nevztahuje se na mne zákon o ochraně nájemníků. Soudní řízení musel jsem dvakrát vzít zpět, ježto jsem neměl na advokáta. Dnes mohl jsem si byt vyměnit za lacinější, domácí pán nedovolí mi však výměnu, jelikož se obává, že můj nástupce bude mít na soudy více vlivu a peněz. Jsem tudíž zákonitě přinucen, nechat se okrádat.

A v úřadě?

Jako středoškolák a maturant sloužím »od piky«. Nezapočítali mi, jako žádnému maturantovi, ani den ze studií, neboť to není v zákoně. Mojí kolegové v kanceláři, kteří byli tak šťastni, že místo studií věnovali se zámečnictví, byli před rokem pomocí mnohonásobné protekce přijati za úředníky (po odbytí nějaké mistrovské školy), dostali všechna léta zámečnická započítána, berou o nějakou stovku více než já (prosím, po roční službě!) a hlavní věc, v úřadě nejsou povinni pracovat. Nemohou. O tom, co je to gramatika a stylistika, nemají vůbec ponětí, ptáti se jej, co je to Argentina, bylo by už holým nesmyslem. On ví pouze, jak vypadá politická legitimace na př. lidové strany, zná osobně p. Hrubana nebo Mazance a to mu v úřadě dostačuje. Vyplnění pouhé složenky na předepsanou daň jest hroznou učeností a podaří-li se mu to jednou tak, aniž by při tom aspoň dvě zkazil, má na celé další hodiny materiál k důkladnému popisu tohoto obtížného úředního výkonu. Věc, prosím, nijak nezveličuji. Pan ředitel bojí se proti tomu zakročit, poněvadž má vyhlídky na pensi a tam se mu přece ještě nechce.

Rozumí se, že t. zv. »kvalifikaci« máme všichni stejnou. Já jako oni. Stížnost proti tomu podle pragmatiky není možná, ale je možno nahlédnout na ústředí do kvalifikační listiny a zeptat se na důvody, proč jste tak a tak kvalifikován. Dobrá. Jedete do Prahy. Pan sekční se před Vámi schová, jeho zástupce nemá klíč od skříně s akty. Sednete na tramway a navštívíte vyšší instanci. A dozvíte se tam, že Vy jako maturant nemáte práva ukazovat na nižší kategorie, jelikož se to rozumí samo sebou, že jim nemohou být ukládány namahavější a zodpovědnější práce. Tedy: žádné vzdělání, ale za to protekce, větší plat a málo práce.

Ze zoufalství použijete někdy trochu silnějších slov, nebo si jdete se svojí stížností do novin. Ale to jste si dali! Máte disciplinární vyšetřování na krku a tahají Vás po všech možných úřadech, policiích, četnictvu jako podezřelého z bolševismu. Kdo to zkusil, jako já, ví, co to znamená. Každý den hrozí mi vyhození na dlažbu. Detektivové podávají si dveře, na Zemské správě o mně vědí co jím, s kým si dopisuji, co mluvím v tramwayi, a nakonec hrozí mi zadržení postupu na 2 roky. A za ta 2 léta všechny ty mladší (zámečnické) síly dávno mne předhonily. Prozradil jsem úřední tajemství tisku a na to jsou paragrafy. Stát nutí vás takovým způsobem vystupovati anonymně a zapírati svoje jméno — úmysl je až příliš patrný: o mně ví, co jsem kdy v kanceláři řekl, kolegové-anonymové se o to postarali. Vychovají-li ze mne stejného anonymního donašeče, nebudeme si moci ničeho vyčítat.

Dnes se v kancelářích politisovat nesmí. Zakazují to přísné oběžníky. Nesmí se promluvit o náboženství a budete věčně v nebezpečí, jste-li, jako já, bez vyznání. Nikde se však nezakazuje sprostáctví a sexualita a proto se svobody v tomto směru hodně používá. Sviňačiny (promiňte!), prázdné žvanění a ohýbání hřbetu jsou dnes jedinou zábavou kancelářské inteligence a to je také jediná věc, která jest státním úředníkům beztrestně dovolena.

Zdá se mi, že jsem se příliš mnoho rozepsal o osobních věcech a že to, pane redaktore, s Vaší anketou nemá vlastně ani co dělat. Prosím, odpočtěte si z mých 800 Kč měsíčních 250 Kč

na byt, 150 Kč na uhlí a světlo, a za to, co Vám z toho zbude, buďte vděčným koaličním stranám! Mám tu příležitost viděti často život jednotlivých vůdců a nemohu než politovat člověka, který na ně věří, čili, který jest, jak oni to jmenují, státotvorný. Jim jest státotvornost žlabem a proti ní pouze jeden prostředek:

půl milionu šibeniček a do těch
půl milionu řvoucích vlasteneckých hrdel.

Koho budu voliti?

U nás dá se očekávat, že budou státní zaměstnanci nuceni při volbách odevzdati lístek svému šéfovi. V tom případě nebudu volit nikoho. Nebudeme-li nuceni hlasovati veřejně, volím stranu, která mi nejméně ublížila: komunisty nebo Bartoškovce. Ne z přesvědčení. Prostě proto, že ty dvě strany mohou nám, zvítězí-li, ony zmíněné Macharovy šibeničky snadno a brzy uskutečniti. Bude-li ovšem utvořena nová strana, tak nějak na způsob bývalých realistů, volím tuto. A jsem přesvědčen, že můj názor jest názorem 90% nás mladých.

Prosím, vážený pane redaktore, neuveřejňujte mého jména s ohledem na tu disciplinárku. Mám dost na jedné. A ani ta není ještě vyřízena, táhne se to 2 roky. *X. Y.*

O proletářském umění.

I.

Vážený pane Karle Čapku,

k Vašemu článku v 33. čísle »Přítomnosti« nemohu Vám než blahopřát. Je radostné, že umělec takového jména si všímá problému »umění pro lid«, nad nímž naše nadějná i nenadějná literární mládež ohrnuje pohrdlivě nos, nevědouc, jak jest velice pokažena všelijakými literárními mudrci, jejichž díla k nám naši nakladatelé exportují s podivuhodnou bezohledností vůči čtenářům.

Vy studujete, co lidé rádi čtou, a proto Vaše nedostižné článečky jsou něčím, co jest blízko srdci každého gramotného člověka. Ani byste neřekl, jaké potěšení mi poskytuje Vaše nedělní říkání, ať o kočkách či mizerné petrželi nebo o kterékoliv jiné pozemské havěti. Hned je v mé pracovně útulněji, lépe mi chutná doutník. A jsem-li již v tom, věřte, p. K. Čapku, že se mi Vaše romány (zvláště »Absolutus«) líbí méně a čta »Krakatit«, měl jsem strašnou radost, že jste svých romanopiseckých schopností užil ku prospěchu i průměrného čtenáře a nestyděl se přidat k ušlechtilému problému něco naivní a něco rafinované lásky.

Snad někdo ohrne pohrdlivě nos nad mým šosáctvím a bude mluvit o desolátním vývoji české inteligence, ale nad jiné si vážím zdravého rozumu. Dal bych nevím co za autogram smavého dědy Herrmanna, mistra Jiráska a K. V. Raise, aspoň hodinu chtěl bych posedět s O. Březinou a V. Dykem, rád čtu věci seriosního Kopty, reálného Kratochvíla, v jistém směru nepochopitelného Durycha a přál bych si osobně poděkovat p. J. Vrbovi za krásné chvilky prodlené nad jeho »čtením« z přírody, ale četl jsem též bezmála všechny básně nejmladších, abych nezůstal nic dlužen české literatuře, a těším se, až si ti mladí přestanou hrát a dělat z nás hloupé strýce.

A proto mám radost, p. K. Čapku, z Vaší ušlechtilé odvahy, s níž jste promluvil do duše našim spisovatelům a věřím, že přijdete i na neumělečtější formu, na dělání umělecké četby pro lid. Pak mně bude svět daleko víc těšit (jsem z těch, jichž »mladá léta neužila světa«, protože jsem pět z nich prožil ve vojsku) až budu moci knihu, již já s požitkem čtu, půjčit každému baráčníkovi, aniž bych musil mít obavu, že bude pochybovat o zdraví mých smyslů.

Přál bych si, aby Vám (právě Vám) nad všechny pocty mocných tohoto světa bylo milejší přízvisko »Fax et tuba« české literatury a zbožná láska Vašich čtenářů, jež jest také méně vrtkavá než přízeň akademií.

Oddaný

J. J. S.

II.

Pane redaktore,

do 33. čísla Vaší »Přítomnosti« napsal Karel Čapek článek o proletářském umění. Nechci tu rozhodovat, na kolik soudy a vývody páně Čapkovy jsou pravdivy. Čapek se dívá na svět svýma relativistickýma očima a nelze mu upřít působivost názorů, byt by nebylo možno ve všem s ním souhlasit.

Mně jde o jednu věc. Čapek požaduje od umění, aby bylo jakousi kratochvílí, jakýmsi potěšením prostým lidovým vrstvám. Uvádí jako příklad film, ale ten, pokud je mu zábavou pro lid, je uměním v případech ne zrovna hojných. Zde jsme u podstaty věcí: Film, pokud splňuje svůj úkol jako funkce zábavy a potěšení, přestává být uměním. A zase, předveďte lidu fotogenické filmy Dellucovy, uzákoňte film, jak jej formuluje Teige, a ocitnete se tam, kde umění přestává být zábavou. Stejně je tomu tak i v ostatních uměleckých složkách. Literatura je jedním z markantních případů. Pro zábavu jsou čteny nejvíce dobrodružné, bezcenné a zavrhované knihy. Obrazy, pokud jsou uměleckým výtvorem, nevzbudí pochopení, ani zalíbení mezi lidem. Ten dá přednost nejodpornějšímu kýči. A v hudbě Hašlerovy popěvky zaujmou více než Beethoven. Je zde jediné divadlo, jež svojí dramatičností dovede si nalézti cestu k duši lidu.

To, čemu se lid nejvíce vyhýbá a co jej odpuzuje, je skladelná, složitá a mnohdy nesrozumitelná forma. A tím jest prostoupeno celé dnešní umění. Nikde nenaleznete touhu po prostotě. Umění ve svém radikálním úsilí po novém výraze a neustálých proměnách odklání se zřejmě od lidu. Vyžaduje si k pochopení určité kultury a je něco tak nedemokratického. Je tvořeno vždy jen pro určité vrstvy.

Snad kdyby Karel Čapek zřekl se svého uměleckého výrazu a kdyby si při své tvůrčí činnosti uvědomil tyto věci, snad by napsal něco pro lid. Nebylo by to úsilí po určité výrazové hodnotě, po tvárném sepjetí děje, nebyl by v tom problém hmoty ani ducha, nýbrž něco až filmově uvolněného, fabule dramaticky rozpiatá do závratné šíře, ale v přednesu prostém, bez jakýchkoliv uměleckých požadavků.

Ale tehdy by bylo nutno ucpati ústa kritických mluvčích, kteří hodnotí dílo uměleckými měřítky a celou svou kritickou methodou, nikoliv v poměru k lidu a s ohledem na společnou působivost. *Josef Rybák.*

Knihy redakci zaslané.

H. Wickham Steed: Třicet let novinářem. Vzpomínky z let 1892—1922. Přeložil Fr. Bommer. 2. a 3. kniha »Politické knihovny«, sbírky spisů politických, právních, národohospodářských a sociálních, již pořádá F. Vodseďálek a vydává »Orbis«, tiskařská, nakladatelská a novinářská akciová společnost. Díl 1., stran 458 za Kč 50.—. Díl 2., stran 442 za Kč 50.—.

Jos. Žemla: Jan Balcar. Historický román. 4. sv. knihovny světových románů. Obálka Rudolfa Houžvy. Nákladem edice »Mars«. 132 stran za Kč 12·—.

Tři Absolutna aneb: Duch Pravdy. Rok 1925. S pomocí Boží napsal Josef Mičan. Nákladem autorovým (Karlín, Královská třída č. 72). Stran 90 za Kč 7·—.